I 1340

ЗБОРНИК ПОЗОРИШНИХ ДЕЛА.

СЪЕСКА ЧЕТВРТА.

КРАЉЕВА СЕЈА.

ИСТОРИЈСКА ДРАМА У 4 ДЕЛА.

НАПИСАО

ДР. МИЛАН ЈОВАНОВИЋ.

У НОВОМЕ САДУ,
ИЗДАЈЕ УПРАВА СРП. НАР. ПОЗОРИШТА.
1872.

I 1340

ЗБОРНИК ПОЗОРИШНИХ ДЕЛА.

НА СВЕТ ИЗДАЈЕ
управа српског народног позоришта.

СВЕСКА ЧЕТВРТА.

КРАЉЕВА СЕЈА.

У НОВОМЕ САДУ,
СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА.
1872.

КРАЉЕВА СЕЈА.

ИСТОРИЈСКА ДРАМА У 4 ДЕЛА.

НАПИСАО

ДР. МИЛАН ЈОВАНОВИЋ.

КЊИЖАРА И АНТИКВАРНИЦА
ВЛАЈКА ПЕТКОВИЋА
код „Народног Гуслара“
БЕОГРАД, Краља Александра 132

У НОВОМЕ САДУ,
СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА.
1872.

Овај се комад не може приказивати без допуштења управе српског народног позоришта у Новоме Саду.

БИБЛИОТЕКА
СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА
НОВИ САД
ИНВ. БР. 12464

КРАЉЕВА СЕЈА.

ОСОБЉЕ:

Стеван Урош III. дечански, краљ српски. . .	Ђ. Маринковић.
Душан, његов син . . .	Л. Телечки.
Михаило, краљ бугарски	Н. Недељковић.
Неда, његова жена, сестра краља Уроша. .	Љ. Коларовићка.
Александар, њихов син (дете од 7—8 година)	. . . . .
Теодора, сестра грчког цара Андроника . . .	Ј. Кирковићева.
Леонтас, грчки дворанин	Ј. Андрејевић.
Новак, српски војвода .	Н. Зорић.
Марица, његова кћи . .	Љ. Телечкова.
Стеван, душанов слуга	Ђ. Целеш.
Капулос, леонтин слуга	М. Коларовић.
Калуђер.	К. Хаџић.

Војводе, главари, стража.

(Збива се у првој половини XIV. века. Први, други и четврти део у двору михајловом, трећи у урошевом.)

(Овај се комад приказивао први пут у Осеку 23 новембра 1864 год.)

ПРВИ ДЕО.

I. ПОЈАВА.

Соба у средњовечном стилу са двоји врати.

Леонтас и Капулос.

Капулос.

Право ми је отац у млађано доба
Говорио: сине, кад полазиш на пут,
Остав' жену дома, кајати се не ћеш!

Леонтас.

Па и није речи узалуд трошио:
Жена оста дома.

Капулос.

Моја, право рече,
Да бих боље могао попратити туђе;
Ох, да чудне славе старом византинцу!

Леонтас.

Је ли ово жена, што си допратио,
Или је девојка? Говори будало!

Капулос.

А шта да ти кажем кад ме чудно питаш?
И девојка нек' је, па знам да је овде
Напипала момка.

Леонтас.

Ха! Измете људски!
Знаш ли коме ово и за кога збориш?
Целивај прашину што до[ди]не нога
Теодоре, сестре цара твога, скоте!

Капулос.

И да нисам знао да је царска сестра,
До сада бих сто пут већ сазнати мор'о
Да је [сам]. Пре би оружана војска
Великога цара у Бугарску стигла
Да покоси кукољ што је за косидбу;
Да [и] живим огњем спржи ову земљу,
Где се вари отров Византији — —

Леонтас.

Мучи!

Капулос.

Него што је стигла једна жена с пратњом.
Сад је болу зуби, сад је тиштн седло,
Сад је опет мори туга за матером;
Дај студене воде, желудац се стрес'о,
Сад пуштај сокола да ми хвата ону
Тицу тамо. Ха, ха, ето видиш, тако
Путују девојке царске крви!

Леонтас.

Стари
Клеветниче, хвали Бога што си двапут
На коцку се мето да ми чуваш главу:
Ова ђорда овде дала би ти крвав
Одговор на твоју [нескладну] поругу!

Капулос.

Што јед смисли о том не ће ни да знаде
Хладни разум. Слабо си ме устрашио!
Не рече ли сада, да већ двапут хтедох
За тебе умрети? Шта ја марим ако
Данас ево овде испуниш ми жељу!

Леонтас.

Прости, верна слуго! Ценим твоје срце
Што ме љуби. Али за што — реци право —
За што вређаш ону, коју љуби свако
Велико и мало: Теодору за што
Вређаш?

Капулос.

Кунем ти се, да то нисам хтео!

Леонтас.

А да шта те гони да се њојзи ругаш?

Капулос.

Рећи ћу ти право, али ваља најпре
Ти мени да кажеш, зашт' си тако смућен?
Младо чело ~~брдо~~ обилате боре!
Где је болу извор, да га ја испијем.
Може л' верни слуга оно чинит' радо
Чему се господар с јутра и вечера
На силу одаје? Ил' зар није тако?

Леонтас.

Отуд ~~дакле теку~~ твоје речи? Нека!
Не терети душу ~~ти~~ не основном сумњом!

Служба дворанина није тако сјајна
К'о што људи мисле: ожалошћен чепа
Онај ко се види да ј' оруђе туђих
Непознатих цели. — Доста беше збора!
Иди те одмори утрудним јахањем
Изломљено тело, иди, — — иди!

(Капулос излази)

Леонтас (сам)

Верна
Душо! Кад Бог пође да човека кара,
И кад му одузме све што му је мило
На свету, онда му ~~ће~~ накнаду даје
Нешто, што га веже за овај свет јадни.
Мени даде ову старину. — Ох, црна
Судбо љубави без наде што цепаш
Моје бедно срце нечувеним болом,
Ти си мирној души крвничка душманка;
Ти двоглава хала што просипљеш адски
Пламен из чељусти на несрећну главу
Оног који љуби. Авај, худа судбо!
Зар те моји јади не ће наситити
Никад? Мога оца сурва са висине
Вијадалачког чина, а сина угони
У јато робова, који сухим златом
Прикривају своје бедно ништавило.
Није л' ваљда доста што га сурва доле
У мрачну провалу, где не греје сунце,
Већ му сад указа звезду на висини,
Са које је пао. — сјану Теодору.
Бедном робу само уздаси допиру

До њезина лика; мишце су му кратке
Да обгрле тело, за ким тежи! — Тежи?
Само тежи? За ким и умрети мора!
Ух, како је тешко ономе умрети
Кога прошлост кори да још ни живео
Није! Шта је живот? Вреди л' што наш живот,
Кад помаже само другоме да живи?
И лептира жиће много је дражије
Него ово моје: зрак се кити с њиме.
А ја? Ево и ја живим, а живећи
Плетем својој судби троструку канџију;
Кујем ланац оном, кој' га мени спрема. —
А зар Андронику не стижу мужеви
Да се с њима служи? Ваљало је сестру
Да шаље овамо? Коме?... Михаилу? ——
Ха, ха, шаљи јагње у вучије жвало!
Шаљи голубицу грабљивом јастребу.
Ха, лукави створе, зла те судба чека
Ако сам ти црне мисли прегледао....

(Опази Теодору где улази).

Посланику царском Гаридесу дичном
Слуга цара грчког смирено се клања!

II. ПОЈАВА.

Теодора у мушком руву, **Леонтас**.

Теодора.

Који ти одаје заслужену хвалу,
Што си га увео после дугог пута

У тиху одају намењене цели.
Твоје оштро око, твоја мишца снажна,
Беху тврди оклоп плаховитом страху
Моме; твоја нежна речца благи мелем
За ово млађано разнежено срце...

Леонтас.

Чиста ми је савест довољна награда
За то дело, што сам у пола свршио;
А кад њега красиш и твојим признањем
Весело сам спреман довршит' га пуно.

Теодора.

Ти доврши своје! Сад настаје време
Да и ја започнем поверену мени
Службу.

Леонтас

Која мора, мора да је племенита
Кад је се ти лаћаш!

Теодора.

Брата послужити
То је и по себи племенито дело!

Леонтас.

Нема сумње — —

Теодора.

За то Леонтас и стоји
У мојој дружини.

Леонтас (клања се, за себе).

Змијо отрована!

Теодора (ласкаво).

А и то је закон племенита срца,
Да ја чувам слугу, који ми показа,
Да је и пријатељ свом цару и мени.

Леонтас.

Ох, срцем и душом! Само што не умем
Да исплетем говор из китњастих речи,
Да ти кажем како за те живим —

Теодора.

Нека!
И на том ти хвала! Доста ми је срце!
(ласкаво)
Нека служе речи, где их слуша ухо:
Кад зачиње срце да говори срцу,
Гласак изумире. Иди те почивај
После трудног дела. Требаш ли ми, знаћу
Где ми је пријатељ. У бугарском двору
Данас јесу Грци најмилији гости:
Грк си, знај, пријатне боравићеш дане!
Иди па уживај!

Леонтас (излази).

Теодора (сама).

(Гледа за њим замишљена.)

Уживај! И мени ево данак дође
Да уживам. Како само нага мис'о
Колеба ми прса. Да уживам облик
Оног кога љубим; да му сјајно око
Од сад згрева ово срце, што за њега

Куца. Усред блеска земног величанства
Потамни ми живот, целом свету сјајан,
Од кад ми нестаде из облиза сунце,
Сјајно сунце, сјајно лице Михаила.
Од кад њега неста, озебе ми срце
Као у хладном кругу вековечне сенке.
Тога јада нема: окрави га нада
У ведру будућност. Разигра се топло
У прсима, ка' што тиче мало, кад се
У згрејаном гњезду заигра, да стресе
С крила хладне капље јесење росице,
Те да златне зраке сунца на западу
Бајном песмом прати. Видим отворено
Већ надамном небо! (Горко). Али без стражара —
Нема нигде раја! Неда — то је чувар —
Неда! Шта је Неда? Сестра српског краља,
Михајлова жена. Клон' се пучко племе
Испред Теодоре, сестре грчког цара;
Испред Теодоре, снажне љубавнице
Твога господара. Дођи Михаило!
Жељно те изгледа твоја Теодора!
Дођи —

III. ПОЈАВА.

Михаило, који је међу тим ушао, **Теодора**.

Михаило.

Та ево ме!

Теодора (уплашено).

Ах!

Михаило.

Ево ти роба,
Што га твоји чари силно оковаше.

Теодора (хладно).

Гаридесу, царском посланику, част је
Поздравити овде у својој одаји
Велеможног краља, ком га царе посла.

Михаило (збуњено).

Како? Зар тај поздрав мени, Михаилу?

Теодора.

Краљу Михаилу, снажном савезнику
Господара мога. (Клања се).

Михаило.

Добро, цара твога
Савезнику велиш. Али Андроника
Твога брата?

Теодора.

Врлом пријатељу.

Михаило

Како?
Само пријатељу! Ништа више?

Теодора.

Тако
Закон хоће.

Михаило.

А зар моја жарка љубав
Према теби знаде шта је закон? Реци:
Ко је лету тице означио међу?
Ко је до сад пис'о бурном срцу закон?
Где је силоносац, кој' се сме дрзнути
Да кањавом мером означује међу
Божијем питомцу, човечијем срцу?
Где је, реци, где је? Видиш, ово срце
Када љуби, не зна шта је мера, не зна
Шта је закон!

Теодора.

Не зна? Онда и не љуби!

Михаило.

Зар то мени?

Теодора.

Сваком, који дели срце!
Твоје срце није цело твоје: пола
Љубави не служи.

Михаило.

Цело, кунем ти се,
Цело, што га теби пред Богом поклањам!

Теодора.

Душа ти је пламном испуњена маштом:
Пред божијим ликом поклони га — Неди.

Михаило.

Ха!

Теодора.

Или ваљда Неда није више жива?

Михаило (горко).

Жива — да — тако је; — али не за мене:
За мене је Неда већ умрла — давна!

Теодора.

Неда, твоја жена?

Михаило.

Реци боље: снаха
Мога оца. Веруј, кунем ти се Богом:
Никад моје срце, до угледа твога
Сјајног лица, није осетило љубав.

Теодора (злобно).

А Неда?

Михаило.

Ох, Неда! Чуј што срце ово
Препатити мора, ако га пресилиш
Да укопа своју прву љубав. Црна
Судба сломи мога оца под ударом
Оснаженог српског краља Милутина.
Краљ поносит враћа побеђеном оцу
Круну преотету, ако узме жену
Из српскога двора. Њему шаље ћерку
Простог дворанина, ал' занаго вешту,
Да послужи свога српског господара;
Да потпише савез мојом крвљу. — Мени
Даше Неду. Не би доста што окаља

Пучка крв дворанке краљеву постељу,
Још и син мораде да зајази горку
Судбу свога оца, својом срећом — Клети
Сине лукавога оца, чуј Урошу,
Наклени породе: Не ће, веруј не ће
Лоза неманића окитит' се круном
Мојих прадедова, докле врела крвца
Моју мржњу гоји! (Полази).

Теодора

Куда хиташ тако?

Михаило.

Куда? Питаш куда?! Питај муњу куда
Кад полети грму; питај олујину
Кад угледа једро, где јој смета лету!
Куда? Идем —

Теодора.

Идеш? Иди те укопај
Твоју Теодору.

Михаило (нежно).

Ти ме љубиш, је ли?
Ох, срце ми каже, да ме љубиш. Не ћу
Оно да укопам су чим и ја живим.
Идем само Неду да уклоним с пута. (Полази).

Теодора.

Стани! Узаврела твоја крвца боље
Нека мени служи. Жар је цвет љубави;

Умном делу жар је отров. Михаило!
Ти ме љубиш: свет је наша имовина,
А уздарје небо са свим милинама.

Михаило (грли је).

Ја те љубим ко што цветак своју росу
Љуби; ко што анђо своје небо љуби —
Ја те љубим!

Теодора.

То је моме срцу доста
Које већ одавна овај часак снева.
Љуби! Ово срце уме и највећу
Љубав неговати. Само тако, ко што
Мене љубиш, мрзи — твоју — жену — Неду.

Михаило.

Ха, изреци сама њену судбу. Реци,
Преклињем те!

Теодора.

Штеди Неду.

Михаило.

Никад!

Теодора.

Мораш!
Српска снага данас није више слаба;
Урошева копља већ и Грчкој грозе:
Не надај се срећи, ако у невреме
Изазовеш сукоб с увређеним братом.

Михаило (јаросно).

Не ћу мира, не ћу! Хоћу да се борим;
Да му вратим грозну судбу мога оца.

Теодора.

Реци да подлегнеш и сам. Смири једом
Узрујану душу. Опасно је вирит'
Лаву у чељусте. Бори ли се с тобом,
Лав је тада Урош.

Михаило.

А цар?

Теодора.

Царска воља
Обриче ти помоћ. Ал' док мене љубав
Донесе на крил'ма, војници се споро
Цели ближе. За то, видиш да је нужда
Прека, да је штедиш —

Михаило.

То не може бити!

Теодора.

Може, за који дан, док допадне Неда
У спремљену мрежу.

Михаило.

Шта ми рече? —

Теодора.

Чекај!
До мало ћеш знати шта се дела. Сада
Нек' ти моја љубав кроз надежду светли

Док не дође данак, да ти буде верна
Бранитељка.

Михаило.

Душо, твоја љубав, то је
Звезда што над храмом моје среће светли.
Испод њеног снажног крила моја душа
Миран сан борави, а срце ми рајске
Милине испија! Моја воља следи
Твојој у слепилу!

Капулос (улази неприметно).

Теодора (спази га).

Ко те шаље к мени?

Капулос.

Мој господар!

Теодора.

Збори!

Капулос.

Да упитам рече
Славног Гаридеса: Има л' што још данас
Да доврши?

Теодора.

Нема! Кажи, да је жеља
Царског посланика, да Леонтас мирно
Почива. (Капулос клања се и излази).
Ти видиш, моје пратиоце!

Михаило.

Верне слуге речма; јесу ли и делом?
Тихи корак то је знамење лукавства.
Верујеш ли њима?

Теодора.

Као себи самој!
Чисто злато сто пут' прекаљено.

Михаило.

Леонтас је пао —

Теодора.

Љубав, поверење, што му цар поклања,
Вреде више него властелински престо
Његовога оца. Не брини се, драги,
Да ће грчко срце нарушити верност.

Михаило.

Не ће велиш?

Теодора.

А зар ја нисам Гркиња?
Или ваљда мислиш да може Бугарска
Верније да љуби, да жртвује више
Него ја Гркиња, што жртвујем.

Михаило.

Красна
Душо! Ти си божји анђо с неба;
Што ти мени чиниш, Богу је угодно!
Ти си њему дете, а мени си душа!

(Грли је).

Душа не зна мрети. Са душом се она
Кроз векове спаја у љубави.

Теодора (гледа га).

Ти ми
Драги дајеш веру, да ћеш навек мене
Љубити?

Михаило.

Што питаш?! Ја ћу с тобом живит',
С тобом умирати!

Теодора

Ево, краљу, теби
За то моје руке, да ћу пред олтаром
И ја то изрећи што ти саде рече. (Пружа му руку).

Михаило.

За то не одричи твоме заручнику
Рајске сласти првога пољупца. (Хоће да је љуби.)

Теодора (отима се).

Док Неда
Међу нама дише, сваки пољубац ти
Грди божји закон.

Михаило (јетко).

Неда! Опет Неда —
И ово ми крати Неда! (Срдито.) Идем, идем,
Да ти штедим златно време; а ти журно
Делај, да гонимо ону људску страву
Што нам очемери овај срећни часак
Горким једом.

Теодора.

Иди! По што сунце једном
Западу превали, Гаридес ће наћи
Бугарскога краља!

Михаило.

Где?

Теодора (тихо).

У врту доле!
Онде, где се небом топли зрак сунашца
У румену купа; онде где и тица
Из зелена двора праштајућем дану
Песму шаље; где се листак с лиском грли,
Там' је згодно место и за моје срце
Што у срећи плива. Ту се лагље дише. —
Зидови су хладни, немили сведоци;
Међу њима шапут не ће да изумре,
Већ се громко враћа да нас страши. Тамо,
Тамо дођи!

Михаило

Тамо, свуда где је теби
Драго. С Богом! (Излази.)

Теодора (сама.)

„Свуда, где је теби драго!"
Разабери, Недо! Свуда где је мени
Драго! То су речи, што љубавник даје
Својој љубавници: то је цела љубав! —
А шта теби оста, јадна Недо? Ха, ха!
Ево да ти кажем: Остаде ти рака

Да закопаш твоју љубав. А ја? (Страсно.) Ја ћу
Закопати оно што за њом остане;
Закопаћу тебе, Уроша, Србију,
И то српско семе; закопаћу онде
Где не грије сунце да из нова никне!
Тако видиш, Недо, тако само уме
Гркиња да љуби. Ха, ха! (Излази).

(Диже се предњи застор).

IV. ПОЈАВА.

Леонтас лежи на дивану. За тим **Капулос.**

Леонтас.

Да почивам, рече! — Да почивам! Где ћу
Покоја да нађем? Уморно је тело,
Ал' му не да бурно срце да почине. —
Кад болује душа, тад се покој клони,
Сведе ли се око, то сан није, то је
Црно огледало, што нам показује
Горостасне страве маштом нацртане —
Та то је још грђе него и на јави! (Осврће се).
Нема никог живог, да олакша моме
Јаду човечијим гласом. Капулосе!

Капулос (улази).

К'о што видим, ти спокојство тражиш, господару?

Леонтас (за себе).

То је давна укопано,
А надежда видим за њим у гроб с'лази.

Верна старче видиш, Бог ми даде живот;
Да с њим одужујем туђе грехе.

Капулос.

Не, не! —
Бог не кара нигда, он нас само љуби!
На што и да кара? Та он знаде дивно
Да то људи радо чине.

Леонтас

Људи, велиш?
Људи? Ах, тако је! То су људи, право
Рече. Кад је тако, па и ми смо људи!
И цареви је ли, — и они су људи?

Капулос (злобно).

Онда само јесу, кад карати почну.

Леонтас (горко).

Ха, ха, онда нема у списку царева
Кој' би био нешто више од човека!

Капулос.

Тако је! Искуство све нам друго каже.
Што се ту на земљи у животу гмиже
Одгаја убиством своје тело, па и
Човек. Све се овде туђом крвљу храни.
Тако хоће неки божји закон.

Леонтас.

Само
Што звериња мори, кад огладни. А ми?
А разумни човек?

Капулос.

Да насити врага
Прождрљивог, што му вазда с душом влада
Сујету — сујету —

Леонтас.

Ха, та то је цветак
Из пакленог врта, што гнусним мирисом
Слабе људе хоће да опије, — хоће —

Капулос

Човек у пијанству дише смело; смелост
Рађа снагу; снага опет влада светом.

Леонтас.

Старче, твоје око зори у дубоко.
Седе власи дично красе ону главу
Где царује разум. (Даје му руку.) Прости
плахој речи.
Што те вређа. Твоја снага избави ми
Двапут живот; твоје искуство нек буде
Снажнија обрана ојађеном срцу
Твога пријатеља.

Капулос (плачно).

Буди моме сину
Што си мени био! То су речи твога
Оца на самрти. На што више збора?

Леонтас

Још једну услугу, па кад га сукобиш
На ономе свету, слободно му реци
Да си био.

Капулос (брзо).

Збори!

Леонтас.

До мало. Сад идем
Да вечерњим зраком хладим врела прса!
Лези! (Излази).

Капулос (сам, замишљено).

Не спава се оном који броји
Дане, а још мање ко осећа боле
Свог љубимца. — Иди, пратиће те моје
Око свуда. — Иди — с тобом иду грдни
Јади а остају мени црне слутње.
Ха, још да му казах, шта сам данас вид'о
Ох, та ваљда није! — Мора да је тако!
Па онда? Умреће! Јадни сине бедна
Оца, не буде ли мелем твоме болу, —
Онда ћемо знати заједно умрети!

(Излази полако).

(Диже се средњи застор).

V. ПОЈАВА.

Дворски врт. **Михаило** (улази лагано обзирући се на све стране).

Михаило.

Нема је! Рече ми да ће доћи. — Како
Срце куца плахо; како дршћу живци:
Боља је и није, не знам: желео бих само
Да оваким болом и умрем. — Страшљивац
Таки као сада нисам никад био!
К'о да сваки корак новог страха носи.
Откуд страха? За што да се страшим? Кога
Да се страшим? Мога врта? Ил' љубави?
Теодоре? За што? Она мене љуби!
Неде? (Срдито). Заш'ме гони њена слика свуда?
За што успомена њена крати уздах
Љубављу згрејаних прсију? Клони се
Мрска слико жене наметнуте, клон' се!
Не ћу тебе, не ћу! Теодору љубим —
Ја њу тражим! — Клон' се — ено је где иде!
Клон' се! (Хита јој на сусрет.)

Теодора (у мушком оделу, вођена од) **Михаила.**

Теодора.

Чекаше ли дуго?

Михаило.

Од кад живим, никад,
Чини ми се, нисам тако дуго чек'о!
Ово беше цео век. А где си била?

Теодора.

Срце моје беше овде. Па и на што
Срце кад с другима боравим?

Михаило.

А с киме?

Теодора.

С Недом.

Михаило (изненађен.)

Шта?

Теодора (хладно).

Са Недом, твојом женом. Није л'
Царском посланику дозвољено тражит'
Краљицу бугарску?

Михаило

Шта ти рече, — кажи
Шта говори Неда? Примети ли какву
Сумњу јој на челу? Људи веле: Жена
Уме познат' жену, ма и под оклопом.

Теодора (смеши се).

Онда твоја жена није доста жена!
„Глава, ма и млада, боље служи цару
Него лета. Хвалим избор твога цара!"
То су њене речи.

Михаило (радосно.)

То је срећа!

Теодора.

За нас.
За њу је несрећа. Чуј што чека још

Кратковиду Неду. У то исто време
Сутра ја сам код ње. И ти буди близу,
Прислушкуј пажљиво шта се збори,
Па кад видиш да је по нас згодно време,
Уђи смело. Тад је већ све спремно
С чега Неда ваља да пострада. Схваћаш?

Михаило.

Ха, да веште замке!

Теодора

Љубав је оплела.

Михаило.

А народ кад чује, шта ће рећи? Народ
Листом штује Неду, јер ужива њена
Доброчинства.

Теодора

Да је твоје насилије
Одгонило Неду, народ би те листом
Кар'о. Исти народ одобриће дело,
Кад му исповедиш, да си са неверства,
Жену одгонио.

Михаило.

Али Урош, Урош?
Не рече ли сама, да ме озлојеђен
И сломити може?

Теодора

Урошевом снагом
Угари се служе. По што царска помоћ

Бугаре оснажи, нема Урош су чим
Да оправда своју одагнану сеју.

Михаило.

А шта ће Гаридес? Мораћу се њему
Осветити мачем.

Теодора

Ал' га не ћеш наћи!
Гаридес је нест'о. Доћ' ће место њега
Царска сестра у двор, да донесе краљу
Развод са краљицом који носи име
Грчког патријара. (Показује писмо,) Плаши ли
те још што?

Михаило (грли је).

Ништа, душо, ништа! Стидећ' се признајем
Да ми страх за твоју будућност за један
Тренутак срце савладао.

Теодора (нежно.)

За што пушташ
Да ти страва даљне будућности мрачи
Весели тренутак што ти љубав пружа?

Леонтас (указује се на дну позоришта.)

Ха! (Повлачи се хитро натраг.)

Михаило (нежно.)

Прости душо! Ненавикнут до сад
На толику срећу, тако ме је снажно
Савладала данас, да и не знам управ'

Што ти рекох: душа ражарена стопи
Усред мозга моје мудровање. Оста
Усамљено срце, само да те љуби.
Прости!

Теодора.

То је мени драго сведочанство
Твога нежног срца. (Нежно.) Још за који данак
Служи магновењу; а кад рок протече,
Неди намењени: награда се ближи
Коју ти опреми Теодора. (Трза се.) Хај'дмо
Ноћ се ближи. Ено већ се месец диже —
Знај пажљивост ваља да нам прати стопе
Хајдемо! (Води га за руку).

VI. ПОЈАВ.

Леонтас (ближи се пажљиво и звера на ону страну, куд су отишли).

Леонтас (тихо.)

Шта би ово? Шта угледах овде?
(Таре очи.) Машта, празна машта; није било
ништа!
Распламтео мозак извлачи из земље
Црне слике, које трују душу. Ја сам
Болан. Ох, преболан! Ха, ено је! Ено
Растаје се с њиме на савитку. Није л',
Није л' ово било пусто сновиђење?
Беху л' ово њене суште речи, Боже!
То је одвећ много за једно створење!!

Збогом тиха срећо сањане љубави!
Ej, и ти си цвала да у туђој земљи
Увенеш! Моја те суза од сад роси.
Збогом верна друго млађана живота,
Ти оде, а моје срце оста пусто!
Ух, како је горко самовање! (Покрива лице).

Капулос (ближи се полако и меће му руку на раме).
А ја?

Леонтас (мирно.)
Ти си? (Мрко.) А ти ходи, помози ми мрети!

Капулос (хладно.)
Не ишти од слуге, да се лаћа божјег
Дела.

Леонтас
А ти иди.

Капулос.
Куда?

Леонтас.
Куд ти драго!

Капулос.
Онда могу овде остати.

Леонтас.
А на што?

Капулос.
Да ти кажем хвала на твом поверењу.

Леонтас (тихо.)
На што да и твоје остарело срце
Морим тугом.

Капулос.

Срце које љуби није
Нигда старо. Ваљда мислиш да је боља
За мене награда, кад помогнем сину
Славна оца да си трује душу
Очајањем? Како мислиш да ћеш једном
Пред оца изаћи?

Леонтас.

Преклињем те, мучи!
Уштеди ми бола.

Капулос.

Док те тако гледам, и ја га осећам. Не ћу,
Већ говори!

Леонтас (одважно.)

Хоћу! Твоје речи разблажиште мало
Удар што претрпех. Хоћу, слушај! Мога
Оца на престолу намера је била
Да свом наследнику, мени, Теодору
За жену испроси. По што отац паде
Син је добро знао што му чинит' ваља
Да освети оца, али су ме лажна
Обећања царска вешто успавала.
У надежди сести на властелски престо,
Негов'о сам стару љубав у потаји.
Дворанину цара не беше могуће
Да касније згуши љубав што отхрани
Кнежевић за дивну Теодору. Ево, (горко)
На овоме месту укопах је данас,

По што видех ону за коју сам живео
У туђим рукама.

Капулос.

У чијим?

Леонтас.

Михаил — —

Капулос.

То је доста! Чу ли, што сам и ја видео?
Прикривено твоме оку, ал' овоме (показује своје)
Које безазлена љубав не заслепи
Доста јасно. Видех где лукаво око
Андроника прати твоју љубав.

Леонтас (брзо.)

Како?
Ниси добро глед'о! На што онда мене
Да шаље са сестром?

Капулос.

Има ли у целом
Царском двору створа, кој' би Теодору
Верније бранио, нег' Леонтас? Он је
Љуби!

Леонтас.

Ха, старино, заш' ми пириш
Оне црне мисли, што ми целим путем
Сажижаху срце? А сад, шта ће сада
С Леонтасом?

Капулос.

Сад је велеможном цару
Лако, да уклони верног — слугу —

Леонтас.

Не ће,
Не ће веруј!

Капулос.

Ваљда носи Теодора
Поред других тајни и за Леонтаса
Једну —

Леонтас.

Коју?

Капулос.

Отров. Мртви људи, збиља
Не уме да зборе. (Тихо.) Сукобих је данас
Шурујућ' са краљем.

Леонтас.

Ха!

Капулос.

Ти видиш ваљда
Шта те сутра чека. —

Капулос.

Доста, — сад је доста!
Овака су дела паклени изроди,
Нек им пак'о плаћа! Што ће ту човештво
Где човека нема, где се верно срце
Са ногама гази. (Одважно.) Верни старче, оди,
Оди ближе — видиш (вади писмо) ово писмо
— ово —
Урошу у руке, — па је дело пакла —
Дивно крунисано. Хоћеш смело — хоћеш —
Да осветиш судбу твога господара?

Капулос.

Хоћу, за то немам ни времена више
Да с тобом диваним. Не брини се даље:
Ако се не вратим, знај да ово писмо
Није самном пало. (Излази брзо).

Леонтас.

Андрониче, сам си
Изазв'о освету. Ха, ха, да видимо
Мрежу твоје сестре, да л' је тако јака
Да заплете војску нединога брата.
Кад се сукобимо у сред пакла
Тамо,
Тамо ће Леонтас с царем
Расправљати. Ха, ха! — — —

(Застор пада.)

ДРУГИ ДЕО.

I. ПОЈАВА.

(Чисто уређена соба у стилу средњег века са двоји врати. Неда седи код прозора и везе.)

Неда (пева.)

Јарко сунце крочи горе
Озари ми беле дворе!
Ситан везак везем млада
За мог брата Милорада.

Везем слике за барјаке,
Од тробојне свил'не траке,
Кад заставу братац носи
Нек се дичи и поноси.

(Спушта руке у крило и весело гледа вез.)

Небројено пута седела сам досад
Код витог ђерчева, ал' овака радост,
Као што је ова, никада ми није
Помагала раду. Ово је од Бога!
Ваљда за то, што је везак моме брату
Намењен. Како ће га изненадити
Поклон што му давна сестра обећала.
Ако буде само помислио кадшто
Да ја заборавих своје обећање
У очином двору: што ће да се стиди!
Па још кад угледа златни слови
Искићену слику, кад прочита:

(Чита).

„Сеја брату, Неда краљ-Урошу,
А српкиња целој српској војсци.“

Срце

Већ ми од радости у прсима игра
Кад помислим само на оно весеље. —
Урошу, мој мили брате! Што би дала
Твоја сеја Неда, да је сад, к'о онда,
Кад ти обећала ове слике овде
У мирисном ладу расцветане липе
Покрај тебе, да ти нежним обгрљајем
Тамне очи греје, мрко чело ведри. —
Ах, лако је онда било Неди свога
Брата разведрити, кад и њено срце
Куцаше весело у првој љубави. —

А какви

Јади деле оно време пуно среће

Од данашњег дана! — Растави нас судба,
Ваљда за навек. — Срећни брате, тебе
Обасјава звезда ведре будућности;
Успомена срећних дана тебе пита
У очином двору — а јадну ти сеју —
Туђе сунце згрева. —
На што се одајем
Мркој сањарији?! Није л' мени доста
Кад ми братац мили са срећом се дружи
Да сам и ја срећна? А зар нисам? Имам
Мужа, кој' ме штује; сина што ме љуби.
Ах, ено га тамо где са витом стрелом
(Гледа кроз прозор).
Свој лук окитио. А на ког' је ловац
Наперио? Глед' тицу! (Виче). Немој сине тицу!
Штеди брижну мајку нејаких тичића,
Клети ће те млади. — Гле, клону му рука:
Добро срце то је круна Неманића;
Хвала теби Боже, што м' украси сина
Добрим срцем. (Гледа кроз прозор.)

II. ПОЈАВА.

Михаило улази напрасно, **Неда**.

Неда. (уплашено).

Ах! (покрива вез)

Михаило.

Кога тражиш оком?

Неда.

Мога Александра.

Михаило (дурно.)

Како рече? Мога Александра?

Неда.

Прости,
Што не рекох нашег!

Михаило.

Неда се већ давна
Навикла, да свога господара само
Увредом поздравља.

Неда.

Михаило!

Михаило

Шта је?

Неда.

То су тврде речи: Неда свога мужа
Не уме да вређа.

Михаило.

Ал' га и не љуби!
Жена кад не љуби и погледом вређа.

Неда.

Михаило!

Михаило.

Да, да! Михаило знаде
Од вајкада, да је Неда више сестра
Него што је љуба, или ваљда није?
Реци сама.

Неда.

Како можеш питајући
Вређат' жени душу, која за те дише.

Михаило (злобно.)

Међу тим је срце код Уроша, је ли?
Прођимо се збора! (Обазире се.) Шта то ве-
зеш? (Диже покров)
(Зачуђено) Свети Сава како благосиља војску!
Чију војску, чију!

Неда.

Слушај!

Михаило.

А ово? Ха! (чита.)
„Сеја брату, Неда краљ-Урошу.
А српкиња целој српској војсци.“
Тиме ли се жена бугарскога краља
Занима, да везе за суседну војску
Заставе?

Неда.

Та слушај!

Михаило (јаросно).

Беше л' ово жена —
Збиља, верна жена бугарскога краља.
Што уради ово, ил' то беше сестра
Урошева? Збори!

Неда.

И једно и друго:
Што кнегиња српска брату свом обећа

Дужна је жена бугарскога краља
Да испуни.

Михаило.

Тако? да окити барјак
Што ће скоро ваљда да се разавије
У табору мога душманина.

Неда (хладно).

Видим
Да си одвећ једак, па морам да мучим.

Михаил. (јаросно.)

С мучањем се не ћеш опрати од љаге
Да си неверница ономе народу
Кој' ти краси чело својом круном.

Неда.

Неверство је мени
До сад непознато.

Михаило.

Мучи! То је неми
Сведок што ће теби одсудно изрећи
Да је тако.

Неда.

Нема у овоме срцу
Страха док је чисто. За брата је везак,
За тебе је верност.

Михаило.

А ти га не шаљи.

Неда.

Била би неверна своме обећању:
Како онда теби да задржим верност?

Михаило (прети).

Упамти ме, Недо! С овим још ћеш грдну
Изазвати борбу.

Неда

Не дај, Боже, да је
Племенита воља једне сестре семе
Грдној борби. (Строго.) На што мени ове речи
Михаило, данас? Где је њима разлог?
Није л' пријатељство према српском краљу
Урођено краљу бугарскоме?

Михаило.

Па и да је тако —
Онда ја не схваћам, заш' не може жена
Учинити оно, што би мужу самом
Служило на дику.

Михаило (збуњено.)

Ја бих — —

Неда (нежно.)

Михаило!
Где је твоје добро срце, где је бистри
Разум? Заш' да деца невина страдају
За очине грехе? Гони црног врага
Што ти гоји мржњу према моме брату;
Кунем ти се сунцем, да те Урош љуби!

Михаило.

Не верујем!

Неда.

Веруј, јер те Неда љуби;
А што Неда љуби, то и Урош љуби.

Михаило (збуњено.)

Само једно —

Неда.

Осам година су данас
Од кад Неда с тобом дели судбу. То је
Било срећно време: немој сина ради
Да га од сад мутиш. Правије би било
Да ме данас љубиш, него да ме караш —

Михаило

(Тихо). Ха, Урошу, ја ти завидим! (Јасно)
Пусти ме,
Једак сам, признајем; ал' не питај за што
Ако желиш мира.

Неда.

Михаило!

Михаило.

Идем —
Пуштај ме, — до мало ваљда ћу ти доћи!
(Излази.)

Неда (гледа за њим.)

Оде, гледај, оде! Остави ме овде
Жалосну за собом. Помирљива речца
Утиша жестину, ал' је не уклони.

Шта је ово? Где је понашању томе
Узрок? (Тужно) Михаило није никад Неди
Разиграо срце љубавним шапутом;
Ал' му је до данас уштеђив'о махом
Сваку плаху речцу, што га љуто згађа.
Жалба није укор: корити га не смем!
Зар је хладни рачун наших родитеља,
Кад је наше руке брачном траком везао,
Много и питао, да л' и срца наша
Знају за ту свезу? Није! Мога мужа
Срце ваљда више пишти под том стегом
Него моје. — Ја сам давна већ утеху
Нашла у свом сину. — Наће ли је и он? —
Ова сумња само моју срећу мути!
Боже, твоје око зори у дно срца;
Оснажи ме слабу жену да разгрејем
Младо срце мога сина у љубави;
Не би л' своме отцу једном накнадио
Љубав, што увело срце мајке само
У пола му даје. — Ох! — (Покрива лице.)

Слуга (улази.)

Леонтас, вођа
Посланичке пратње, проси у краљице
Милост да га прими —

Неда (замишљено.)

Леонтас — Леонтас!
Мислим да сам негде ово име чула!
Да, јест од Уроша. (На глас). Нека уђе:

III. ПОЈАВА.

Леонтас и Неда.

Леонтас.

Госпођо
Царски налог, да предводим пратњу
Грчког посланика, несносан би за ме
Био да ме није надежда питала
Видети љубљену бугарску краљицу,

Неда (клања се.)

Више пута, знадем, брат ми спомињаше
Твоје име.

Леонтас.

Тада и судбу ми ваљда
Пређутао није.

Неда.

Ко се дружи с бедом,
Тај за доидући живот купи благо.

Леонтас.

Ал' је ово благо теже од олова:
Под таким теретом наша душа стење,
Тело клеца, док се не сломије —

Неда.

Творац
Само оног кара, кога љуби. Нек ти
Бедна прошлост мога милог брата снажи
Тврду веру; нек ти његова весела
Данашњост челичи поуздање, да Бог

Из тих наших мука, пре а после, гради
Тврди темељ нашој срећи.

Леонтас.

Ја не могу
На Бога роптати: Бог је љубав! Моје
Јаде саковаше људи!

Неда.

Залуд људско
Лаковерство снива, да то чинит' може!
Док надежда снажи душу страдалника,
Дотле и јад бежи; само кад се наша
Безнадежност згњезди у пучину срца
Тада тек почиње црни јад да влада.

Леонтас.

Али
За што дрска рука бедног створа руши
Божанствене зграде свога творца; за што
Кида немилице оне нежне струне
У богатом срцу, које у додиру
Са чистом природом тако дивно, тако
Божанствено јече?!

Неда.

Ко би сјајно сунце
Мог'о љубит', да га црна поноћ није
Негда застрашила? Што светлији жижак,
Све је сенка мрча. Немој још уз беду
Да сносиш неправду. Један човек није
Цело људство, па и велеможац да је!

Да му служе вољи све мишице светске
Залуд се упиње, да уклони оном
Страдалнику срећу, коме божја рука
Са висине неба награду подноси.

Леонтас.

Врле душе само за то дишу, да нас
Са утехом уче сносити несреће.
Ко што блага роса спареноме цветку
Нови живот даје; ко што за тишином
Свежи ветрић буди једра новом лету:
Тако твоја речца за живот, за дело,
Моје срце буди.

Неда.

То је твоја дика
Што ти срце прима утеху, коју ти
Саучешће моје свесрдно дарива.

Леонтас (за себе.)

Красна душо! Стрепим кад помислим само
Каква судба тебе с часа на час вреба. (На глас)
Саучешће твоје, краљице, извире
Из весела срца, што у срећи плива!
Ти си срећна, је ли?

Неда.

Чудно питаш. Јесам!
Желела би само, да је с' сваким делим
Који није.

Леонтас.

Ако једном ти искусит,
Да голема срећа није одвећ стална;
Ако твоје срце под ударом црне
Судбине пропиштн —

Неда (ведро).

Стани, ја те тешим,
А ти мене плашиш. Пријатељи наши
За нас радо стрепе: видим и ти си ми
Пријатељ. (Даје му руку). Не бој се, имам сина!
То је
Довољно за матер да је срећна.

Леонтас.

Ако
Син ти падне жртва бледој смрти?

Неда (уплашено).

Ти си свиреп.

Леонтас.

Ко ће онда, слушај, ко ће
Онда мајци ране дубоке лечити.

Неда (хладно.)

Мој муж.

Леонтас.

Не ће!

Неда.

Не ће?

Леонтас.

Онај који рани,
Не рани да лечи.

Неда.

Муж да рани жену?
Шта булазниш! Отац да умори дете?

Леонтас (љутито.)

Нит' ти имаш мужа, нит' ти дете има
Оца!

Неда.

Шта говориш, несрећниче. Где је
Тим ужасним речма скривено знамење?

Леонтас (тужно).

До мало ћеш сузним гледати га оком.
Ако твоје срце црни глас што носим
И раздере, знај, да пријатељ опремне
И завоје носи, а и оклоп спрема
Да га изненадни удар не обори
Црној земљи. Јадна Недо, разабери
Какве замке твоји потмули душмани
Опремише, да ти —

(Дете утрчи, матери спеши.)

Неда.

Стани Леонтасе!
Срце мени вели, да то није злоба,
Што из тебе збори! Стани, да ми дете
Не буде издајник ако га заплаши
Суза материна. (Детету.) Иди, Александре!

Иди, моје дете; мајка ће те звати
По што буде сама. — (Дете излази). Ја сам
спремна, сада
Говори.

Леонтас.

О, Недо!

Неда.

Говори, ја слушам!

Леонтас

Како да говорим а да не крвавим
Оно срце, ког би срећу искупио
И својим животом.

Неда (одважно).

Ово срце знаде
Шта је бол. Говори!

Леонтас (тужно).

Шта ћу? Видим да сам
Ужасно оруђе којим се црна судба
Служи, да несрећу сеје. Суза твоја
Нек потлачи оног, ко је просу. Чуј сад:
Мијаило ради — да раскине — бригу —
Свезу. — Михаило љуби — другу, љуби
сестру —

4. ПОЈАВ.

(**Теодора**, у мушком оделу, улази нагло, кад опази **Леонтаса**, даје главом стражи знак.)

Теодора (тихо).

Он је збуњен; — слуге неста напрасно; —
Издајство. Згажена змија сад уједа.
(На глас) Леонтас!

Леонтас.

Господару!

Теодора.

Тражих те по двору;
Нужно дело чека тебе у одаји.
(Леонтас повлачи се).

Неда.

Само један часак, да га још запитам.

Леонтас (Теодори).

Жеља посланика мој је закон. По што
Извршим налоге свога господара
Могу наставити прекинуту причу
Што побуди твоје љубопитство.

Теодора (тихо).

На време сам дошла. (Јасно). Краљице, ако те
Љубопитство мори, жалим што ме слепи
Случај у невреме овамо допрати.

Леонтас (тихо).

Куго људска!

Теодора.

Ако краљица зажели
Леонтас ће на мах продужити причу.

Неда.

Није одвећ хитно! (Леонтасу). Иди, па се врати
Кад буде времена. — Овде ћеш ме наћи.
(Леонтас излази).

Теодора (тихо).

Ако му челичне полуге на врати
Не буду сметале. (Јасно). Ја се бојим, Недо,
Да ми речи не ће моћи приклонити
Твоју душу, која ваљда сада следи
Саслушаној причи.

Неда.

Где је моје ухо,
Ту ми је и душа, а оба су онде,
Где је збор задахнут племенитом цели.

Теодора.

Може л' онај, који тебе, Недо, тражи,
Који тражи зраку твога љупког ока;
Може л' онај друго осећати, хтети,
Него само оно, што је лепо, што је
Племенито? Који љуби грех и злочин,
Томе смета јарко сунце, веруј! А зар
Твоје лице није јарко сунце, које
И пучину срца разгрејати може?

Неда (благо).

Младо срце, као што је твоје, сваки
Стручак у природи за ружицу сматра;
Ваљда за то, што му чиста душа своје
Мирисе пренаша и на оно биље,
Које грешној души само смрада, само
Трња даје.

Теодора.

Ако ово за човека
Дично својство данас моје срце краси,
То је, лепа Недо, твоје дело!

Неда.

Моје?

Теодора.

Не чуди се томе! Добро као и зло
Лепи се за оног, који с њима чешће
У додир долази. У те' краљице
И зликовац да је, човеком би пост'о!
Које чудо, да је твоје нежно срце
Љубављу згрејало, очарало својом
Божанственом силом и моје млађано,
Ал' до скора хладно срце.

Неда.

Твоја љуба
Уживаће слатке плоде овог красног
Рајског цветка.

Теодора.

Не ће, веруј Недо, не ће!

Неда.

Не ће? Твоја љуба?

Теодора.

Не ће! Овај цветак
Вене у пупољку ако топли зраци
Твога жарког ока не растворе стегу
Зеленог завоја, што му цветат' смета.

Неда.

Ви мужеви чудне боравите мисли
Кад вам једном срце љубављу запламти:
Не ће жена никог учити да љуби;
Љубав, то је семе што га творац сеје
Кад човека ствара.

Теодора.

Ал' би ово семе
Ил' замрзло или спржило се, да му
Блага душа женска не разгреје, или
Да му не разхлади станак. Красна Недо!
Ако си гледала када бујни поток
Са врх горе хујеħ' ливади у крило
Руши врлет тврду, што му току смета,
А на хитром равну откинути цветак
Где се дршħуħ' спрема, да на кршном крају
Мирисаво чело раздроби, па онда
Да увене; или ако си гледала
Крилате ветрове, кад се пусте бесно
Да играју коло око земље, мрким
Ужасом смрачене, а у њихном тамном

Крилу слабо тиче, како тужеħ' гине
За мајчиним гнездом, а не може сили
Да одоле крилма — онда си видела
Мог живота прошлост. — Бурнаје, жалосна!—
Као што мутни дани уздишу за сунцем.
К'о што дете гине за мајчиним крилом;
Тако ми је срце гинуло за зраком
Љубави; — до скора то је тако било; —
Сада више није: сунце само није
Никад младо цвеће својим сјајним зраком
Обавило тако, као што твоји чари
Мене обгрлише; никад није бистра
Роса засијала у јутрењем зраку
Тако красно, као твоје бело лице
Што се сад преда мном у осмејку сија.

Неда.

Твоје плахе речи снимише копрену
До сад за ме густу. Јесу л' ове речи
Мени намењене? Мени? Неди? Или
Ваљда распламтела твоја машта снује
Преда мном говоре, за другу доличне.

Теодора.

Теби, теби Недо, моје сунце јарко!
За мене у свету друга и не живи.

Неда.

А ти даруј мени зачуђеној само
Један часак рока, да промислим, шта ћу
Да ти рекнем.

Теодора (тихо).

Пучку ћерку није мука
Победити. (Јасно). Недо, не размишљај дуго;
Љубав не размишља већ осећа.

Неда.

Љубав?
Јест да право рече, љубав не размишља.
Али ја не љубим, ил' да рекнем боље:
Ја не љубим тебе! С тога и размишљам
Шта да чиним, да те корим, или да те
Сажаљевам.

Теодора.

Чини, лепа Недо, што ти
Драго, само љуби! Та и сажаљење
Често рађа љубав. Жали па ме љуби,
Дивна Недо! (Хоће да је загрли).

Неда.

Сада хоћу да те корим.
Ако твоја младост осрамоти разум,
Што дозволи, да ти слепа страст наведе
Погазити закон мирљиве природе,
Тим што тражиш љубав, где ти борба, где ти
Ваљда и срамота чељусти отвара;
За што заборави закон човечанства,
И закон хришћанства, кој' те учи младог,
Не желити љубу сачовека твога.
Твоје понашање тебе осуђује.
То ти је каштига!

Дете (улази).

Оди, оди моје дете!
Остани код мајке, давна те већ чекам.

Теодора (тихо).

Шта је ово? Куго, ко те сад допрати.

Неда.

Драги сине, учи још за рана бити
Мајчина обрана. (Узима га на крила).

Слуга (улази).

Слуга.

Младог краљевића господар позива.

Неда (тихо).

Шта би? Шта ћу јадна?
Укор ми је спреман ако га задржим!
(На глас). Иди, Александре, иди оцу — само
Не заостај дуго, сунце материно.

(Слуга и дете излазе. Неда гледа кроз прозор).

Теодора.

Недо, не уклањај твоје бело лице!
Један поглед, Недо, приклињем те!

Неда.

Мучи!
Теби није света срамежљивост жене;
Пријатељ се кажеш моме мужу, — иди
Презирем те!

Теодора.

Онда, кад увидиш Недо
Да сам му пријатељ, онда ме презири;
Сад ме само љуби, јер му нисам!

Неда.

Ниси?
Лицемерство!

Теодора.

Нисам! Опет велим: Нисам!
Чекај па осуди, кад ти рекнем још̀те
Да баш за то нисам, што он теби није
Пријатељ!

Неда.

За њега јемчи моје срце.
За твоју клевету и не живи јемство.

Теодора.

Живи, подалеко, али доста снажно,
Да ти сваку сумњу за навек разгони.

Неда.

Дрско а не снажно. Смелости се ругам
Ако је без снаге. Пакост и клевета
Насрће до века на мирно огњиште.
Не верујем никад клеветнику!

Теодора.

Онда
Веруј љубавнику твоме. (Ближи се).

Неда.

Натраг!

Теодора.

А ти
Веруј љубавници твога мужа; веруј
Теодори!

Неда.

Коме? Како рече, коме?
Теодори?

Теодора.

Њојзи!

Неда.

Теодори, сестри
Андроника?

Теодора.

Ја ти рекох.

Неда.

Ха, Леонтас!
Сад те схваћам!

Теодора (тихо).

И он? Тим све боље! (На глас).
Срце леонтино, то је камен драги,
У његовом сјају истина с' огледа.

Неда.

И ти потврђујеш, што Леонтас рече?

Теодора.

Што ти рекне један пријатељ, то други
Потврдити мора. Сумња бежи, кад је
Обоје гањају. Михаило љуби

Лепу Теодору; полазећи лане
Из царева двора остаде му срце
У њезином крилу. Теби, Недо, теби —
Не донесе ништа!

Неда.

Боже, то је много
За слабачко срце једне жене! (Покрива лице).

Теодора (ближи се, тихо).

Аха!
Ту смо! (Гласно). Красна Недо, моје јарко сунце!
Леонтас те штује; ја те љубим; веруј!
Љубав и издајство не станује нигда
У једноме срцу. — Не жалости душу
За тим неверником Михаилом. Није
Ни достојан твојих суза. Док ти бедна
Очајаваш овде, он се ваљда срећан
Љубављу опија, што у срцу лепе
Теодоре нађе жељеног одзива.

Неда.

Ох, смилуј се, немој ово бедно срце
Још више да цепаш.

Теодора.

За што да ја штедим
Твоје срце, кад се моје с очајањем
Бори?

Неда.

Ја те жалим. Ох, шта рекох јадна,
Има ли у свету још беднија створа,
Да га Неда жали? (Покрива лице).

Теодора.

Има душо, има!
Ти си бедна, ја сам кукаван очајник!
До века се беда с очајањем грли.
У твом загрљају моја срећа ниче,
Кад процвета нека теби мирис проспе.
Мила Недо ходи у наручја топла
Твога пријатеља. (Грли је).

Михаил (улази).

Михаил.

Ха, Гаридес! Неда!

(Трза мач; Теодора хитро измиче. Михаило је гони преко позорнице. Обоје излазе).

Неда (пада на колена).

Боже, ти ме брани!

(Средњи застор пада).

---

5. ПОЈАВА.

(Велика дворана богато украшена).

Михаило (улазећи стражару).

Позови краљицу; жур' се, а главаре,
По што дођу, пуштај. Хитро! (Замишљен).
Стиште бура
Задрхтала Неда. — Нагли удар као
Суха мућа сломи намењену жртву. —
Крвна коцка лети, до мало ће пасти.
Нека пада! Нек се земља тресе! Сунце

Што Србију згрева, завићу у црно; —
А кад месец сијне, нек' му бледа светлост
Пусту земљу гледа. Шишманова копља,
Негда сломивена, син опреми сада,
Да потресе престо српског краља, свога
Црног душманина. — Мора пасти, ма ме
Падајући живог укопао. То је
Цена коју Урош мора платит' сину
Погажена оца! — (Јетко). Ено је, долази!
Оди, ја сам спреман, да довршим пуно
Што сам започео. — — Лакше срце бедно,
Огроман ти удар целу груд потреса.
Не плаши се; страх те не потреса! Не, не!
Страх то није, веруј, то је гласник твоје
Доидуће среће, што те младог данас
Разиграва.

Неда (улази).

Ти ме позва, не знам да ли
Мога друга гони дурно јетка воља
Да с укором пара својој жени срце,
Ил' му разблажена душа жељно иште
Да невину Неду саслуша.

Михаило.

Узалуд;
Варљиве су речи слабе да уклоне
Суште уверење што угледах оком.

Неда.

Шта си угледао?

Михаило.

Ти још питаш?!

Неда.

Питам.

Михаило.

Добро, а ти слушај. Угледо сам своју
Жену, где скрнави божји закон; где са
Грешном руком кида освећену свезу;
Где се руга својој сопственој заклетви.
То сам видо.

Неда.

То си ваљда видет' хтео.

Михаило.

Јесам, видео сам, — моју жену, ха, ха,
Бугарску краљицу, у наручју — чијем?
Једног слуге, — ха, ха! —

Неда.

Боље реци, да си
Угледао своју жалосним поразом
Сломивену жену, у лукавој замци
Неког безчасника.

Михаило.

Ти црвениш, иди!
Крв ти је искрена; речи су ти лажне.

Неда.

Михаило!

Михаило.

Мучи! Стид ти је доличан.
Свака реч што збориш, само хули Бога.

Неда.

Једну речцу само, Михаило! Немој,
Владалац на земљи, неправо да судиш!
Племенито срце, то је драги камен
На круни владара. Не одричи љуби
Поверење.

Михаило.

Моје поверење неста!

Неда.

Твоје жене љубав вратиће га, веруј!

Михаило.

Никад ни до века!

Неда.

Хоће! Твоје жене
Верност уклониће црну змију, што ти
У овом тренутку гоји срце једом.

Михаило.

Никад! Моје срце, оштећено црним
Нединим неверством, само мржњу носи.
Мржња је од селе, што га куцат' учи.
Мржња је кћи пакла. Пако је већ кривца
Прогутао; њега овај љути челик
Отпрати; а теби, — теби нека суди
Закон.

Неда.

Михаило, шта учини бедан?
За што окрвави руке у лакомој

И безчастној крви. Зашт' умртви мачем
Јединог сведока моје невиности?

Михаило.

Ко је невин, то га јарост не устраши!
Зашт' умаче срамно, кад ме уочио?
Реци!

Неда.

То би мени доличило, да га
Плахог лакомника пред тобом запитам.
Твоје крвно дело оштети ми жељу.

Михаило.

Шта, да слушам ваљда лукава правдања
Варљивог порода? То је нечувено!
Веште замке, збиља, будаластом мужу!
Михаило није будала!

Неда.

То није!
Ал' је Михаило страстан човек. Ово
Бедно својство Неда својом срећом плаћа.

(Плаче).

Михаило.

Неверницо срамна, мени ове речи?
Та безчашће радо своје лаге ваља
На другога. Иди, да те моје очи
Више не гледају. Иди верна кћери
Срамна оца, који рођенога брата
Гони, да му љубу без сведока грли.

Неда (уплашено).

Михаило, штеди твојој жени ране.
Кунем ти се Богом, да ми срце верно
За те куца; да ме озлојеђен караш
До Бога невину; кунем ти се нашим
Јединчетом, да ја за вас двоје навек
Верно дишем. (Клекне). Драги, мили Михаило!
Храни верну љубу, што ти смерно грли
Колено; смилуј се на невино срце
Што за тебе бије!

Михаило (измиче).

Јетка змијо!

Неда (све тако)

А ти
Михаило, храни барем сужну мајку
Твога сина!

Михаило.

Мучи! Мој син није! Није!
То је дете крви Неманића; то је —
Недино — копиле. (Неда ћипи).

Неда.

Несрећниче, куд' те
Нагони слепило разуздане страсти?
Није л' ваљда доста, што мир у твом дому
За навек оштети, што напусти љубу
Теби ваздан верну, да пред другом срамно
У праху се ваљаш. Није л' ваљда доста
Што оштети савест нарушеним миром
Твоје бедне жене, твога сиротана; —

Већ ти црна душа и на оне људе
Срамоту гомила, које штује свако,
Велико и мало. Знај, да ово срце,
Што га данас згази, те ти речи никад
Опростити не ће. Знај и то, да Неда,
Кнегиња Србије, сестра српског краља,
Не ће подносити те увреде, што би
Михаилова љуба претрпети знала.
Код оваке неге, изумире моја
Дужност према мужу: Неда нема мужа!
Доживесмо данас нашем збору краја!
Овде више нема за мене закриља,
То ми срце вели; дужност материна
Ваља да испроси своме милом чеду
Утециште — (полази).

Михаило.

Стани!

(**Стражар** улази).

(Стражар).

Главари су овде!

Михаило.

Нек' улазе.

Неда (стражару).

Сина, доведи ми сина!

(**Главари** улазе).

Михаило.

Бугарски главари! Шишманово племе
За по века ево са Бугарском влада.

Бугарска је данас под управом њихном
Снажна. Није л' тако?

Сви.

Тако, Господару!

Михаило.

Бугарској се смеши сјајнија будућност
Ако сунце среће и даље узсија.

Сви.

Да би Бог дао.

Први главар.

Нашу доидућу срећу
Твоје руке носе!

Други.

Што учиниш, то је
Од Бога послано!

Трећи.

Твојој мудрој глави
Наше мишце служе; твоја срећа, то је
И наша!

Михаило.

А како да ја вама дајем
Што и ја сам не имам. Само срећан човек
И другога може усрећити; јест да,
А владалац своју срећу свакад дели
Са народом. Ја сам несрећан владалац.
Моје среће па и ваше запрека је —
Урош!

(Неда се стреса, зачуђени главари гледају се).

Трпео сам мрску стегу, мени
Давна већ несносну, јер му сестра овде
Беше моја жена. Од сад више није!
Неверство је њено окаљало образ
Вашем краљу. (Неда покрива лице).

Сви главари (зачуђено).

Ох!

Михаило.

Ја, краљ бугарски, ја је
Данас шаљем брату; нек' му носи гласа,
Да бугарски народ пере своме краљу
Нанесену љагу, само врелом крвљу.

Сви главари.

Пере господару!

Михаило.

Овакови збори
И доличе вама, бугарским главарма!
Пођите у народ, разгласите свуда
Вољу вашег краља!

(Главари излазе).

(Неди, која је међу тим с покривеним лицем укочено стајала).

Ти си чула — иди!

Стражар (уведе дете)

Неда.

Ходи, моје дете, да бегамо; овде
За нас више нема крова! (Излазе).

Михаило.

(Гледа за њом).

Ха, Урошу,
Ево коцка паде! Чију ли је главу
Крвна домашила, моју или твоју?

Теодора (у женском руху улази с друге стране и лети Михаилу у наручја).

Теодора!

(Застор пада).

ТРЕЋИ ДЕО.

I. ПОЈАВА.

(Дворски врт. Душан иде брзо преко позорнице, на један пут стане.)

Душан.

Хај, Душане, шта је? Куд си наумио?
Бегаш к'о гарави вепар испред ајке.
Ко те гони, ко? Та не гони те нико!
Па и да те гони, која вајда, отуд
Умакнути не ћеш.

(Баци се на један зелени банак.)

Сужни кривац што ћеш?
Каштига те чека. Каштига! А што си
Сагрешио јадан, да те отац кара?
Чуда великога! Пролио си крвцу
Харамијску за то, да не лоче више
Крв поштена света. Где је овде разлог

Да те отац кара? Где је? Нека кара!
Ја не марим! —

Стеван (који се међутим приближио.)

Да би краљевићу драги
И ја тако могао рећи: ја не марим!

Душан.

Реци! Ко ти смета?

Стеван.

Неко предвиђење,
Чудно, Бог и душа, да Господин не ће
С тобом довршити, већ по што је теби
Очитао буквице, да ће мени, верном
Пратиоцу твоме, модру успомену
Дреновачом сухом пришити на леђа.

Душан.

Ја то не дам!

Стеван.

Збиља? Ти ћеш у тамницу,
А мени ће милост мога светлог краља
Испод ведра неба земљи да обори.

Душан.

Не ће кад му кажем, да ме твоја мишца
Здравог и читавог натраг повратила.

Стеван.

Па баш с тога велим, да не би се од сад
На ту верну мишцу превећ ослањао
Хоће брижљив отац мало да је скрати.

Михаило.

(Гледа за њом).

Ха, Урошу,
Ево коцка паде! Чију ли је главу
Крвна домашила, моју или твоју?

Теодора (у женском руху улази с друге стране и лети Михаилу у наручја).

Теодора!

(Застор пада).

ТРЕЋИ ДЕО.

I. ПОЈАВА.

(Дворски врт. Душан иде брзо преко позорнице, на један пут стане.)

Душан.

Хај, Душане, шта је? Куд си наумио?
Бегаш к'о гарави вепар испред ајке.
Ко те гони, ко? Та не гони те нико!
Па и да те гони, која вајда, отуд
Умакнути не ћеш.

(Баци се на један зелени банак.)

Сужни кривац што ћеш?
Каштига те чека. Каштига! А што си
Сагрешио јадан, да те отац кара?
Чуда великога! Пролио си крвцу
Харамијску за то, да не лоче више
Крв поштена света. Где је овде разлог

Да те отац кара? Где је? Нека кара!
Ја не марим! —

Стеван (који се међутим приближио.)

Да би краљевићу драги
И ја тако могао рећи: ја не марим!

Душан.

Реци! Ко ти смета?

Стеван.

Неко предвиђење,
Чудно, Бог и душа, да Господин не ће
С тобом довршити, већ по што је теби
Очитао буквице, да ће мени, верном
Пратиоцу твоме, модру успомену
Дреновачом сухом пришити на леђа.

Душан.

Ја то не дам!

Стеван.

Збиља? Ти ћеш у тамницу,
А мени ће милост мога светлог краља
Испод ведра неба земљи да обори.

Душан.

Не ће кад му кажем, да ме твоја мишца
Здравог и читавог натраг повратила.

Стеван.

Па баш с тога велим, да не би се од сад
На ту верну мишцу превеш ослањао
Хоће брижљив отац мало да је скрати.

Ej, мој краљевићу, у зао час пођосмо
Да ловимо дивљач по дубрави густој!
У мал' што двонога зверад не улови
Нас, питому дивљач из краљева двора.
Онде умакосмо; но глед чуда овде;
Стишкоше се ловци господина краља
За нама кукавним: сада ће нас оба
Уловити —

Душан.

Ти као да се бојиш?

Стеван.

Што ћу?
Кад нас разбојници салетише, нисам
Им'о страха; нешто беше узаврела
Моја крвца, кад им твоја топузина
Гаравога вођа у сред чела згоди.

Душан.

Ха, ха! Изгони му мозак на врх главе.

Стеван.

Пре ће му душица угледати раја.
А да не би самац путовао, ја сам
Два му верна друга за њим опремио.

Душан.

Ти си јунак, Стево!

Стеван.

Од невоље, — јесам!

Душан.

Кад се сетим само, како првог свали
Па ободе рињу за другим што бежи, —
Чудне ајке видех ах, помози Боже!
Достиже га рињa, домаши га ђорда — (смеје се)
Ха, ха, утече му са рамена глава!

Стеван.

Нека, бар га не ће више заболети
Као ево мене данас, кад се сетим
Шта нас младе чека.

Душан.

Не бој се, јуначе!
Гора судба није него она јучер,
Где нам се заљула обојици глава.

Стеван.

Онде ми претила наоштрена ђорда,
Па се нисам бој'о, ал' ми данас прети
Срамна дреновача, па се чисто страшим, —
Не баш од ње, — веруј — али од срамоте,
Па онда —

Душан.

Па онда?

Стеван.

Та знаш — чуће — чуће
Она моја цура! Чуће Белка — куку! (Јадикује).

Душан (збуњено).

А Марица, где је? Виде ли је гдегод?

Стеван.

Од како измилих јутрос из постеље,
Не видим од страха никог живог, само
Краљеве стражаре, што нас јадне гоне. —
Ено видиш једног, где се нама ближи,
Са чела му читам црне гласе. Ајде
Сад да измичемо, тако до обеда:
По обеду људи нису одвећ јетки,
Ваљда ће Господин довршити псовком
Каштигу.

Душан.

Нек дође; ја бегати не ћу!
А ти ако хоћеш, бежи!

Стеван.

А Бога ми
Онда и ја не ћу!

Душан.

Ти си поштен.

Стеван.

Само
Пази што ти рекох, па ме брани својски
Пред својим бабајком, ако желиш да те
И од селе својски пропратим куд хоћеш.

Душан.

Не бој се!

Стеван.

Та само, да недеља ова
Није трапава, ја ни писнуо не би.

Ево га! (Крије се Душану за леђа). Стеване, сад
ћеш да натрапаш!

Душан (за себе.)

Ено и Марице, где се вртом шеће!
К'о да мене тражи; — што ћу, ја је морам
Најпре испитати — —

(Стражар улази.)

Душан.

Кота тражиш?

Стражар.

Тебе
Краљевићу!

Стеван (за леђи.)

Ево колача!

Душан.

А шта ћеш?

Стражар.

Да те зовем краљу.

Стеван (све тако.)

И мене?

Стражар.

И тебе!

Стеван (полујасно.)

Ја ти рекох, Стево, трапава недеља.

Душан.

Кажи господину, до мало ћу доћи.
Глава ме је мало заболела. Хоћу
Да олакшам бољу свежим зраком.

Стражар.

Ништа!
Краљ господин рече да овога овде (показује на Стевана)
Пре доведем. Дођи за њим, а ти хајде!

Стеван.

Ја? (Душану полујаспо.) На ово нисмо ни мислили. (На глас) Ја бих
Бог и душа вол'о после њега ићи.

Душан.

Иди!

Стеван.

И мене је заболела глава
Али јако — —

Душан.

Иди!

Стеван.

Што ћу, кад баш хоћеш?!
(Полујасно). Ето видиш, Стево, трапаве недеље,
Трапај саде! (Стражару јасно и јетко). Трапај и ти ја ћу с тобом.

(Одлазе обојица).

Душан (сам).

(Гледа за њим па се смеје.)

Кад господар згреши, слуга леђ'ма плаћа.
Јадни Стево! Нека; ти ћеш јарост краља
Лагље издржати, него твога госе
Узаврела крвца, а кад јетка воља
Краља мине, моја помирљива молба
Приволеће оца, да ти зајам врати
Својим опроштајем. (Виче.) Ево ме, Марице!
Та ходи, девојко! Шта се страшиш? Ходи!

II. ПОЈАВ.

Марица улази. **Душан.**

Марица.

Не страшим се веће, кад те једном гледам,
Ал' сам јучер громког страха претрпела
Кад дођоше гласи, да дубравом луташ.

Душан.

Та ове зидине спржиште ме жива,
Зажеле ми срце горског зеленила;
Тамо где се љупки гласак тице дружи
Са мирисом цветка, тамо срце моје
Утецишта тражи.

Милица.

А зар овде вртом
Тичице не поје? Зар цветне ливаде
Око њега своје мирисе не шире?

Не варај ме тако. У дубрави мркој
И опасност вреба. Ту су горски вуци;
Ту је дивљи вепар; силовити медвед
Из гудуре вирећ' своју жртву тражи.
Ту је све, од чега моје срце дрхће,
И ти оде тамо, а не каза ником
Твоје крвне тежње; — па ни мени —

Душан (мољака).

Маро!

Марица.

Иди, ја се срдим.

Душан.

На мене?

Марица.

На тебе.

Душан (све тако).

Немој да се срдиш.

Марица.

А да како не би?!
Кажи право, јеси л' полазећи јучер
Са зором из двора сетио се твоје
Другарице — Маре. —

(Душан обара главу).

Реци право: ниси.

Душан.

Нисам, право рече. — Ал' кад горска зоља
Харамија стиште.

Марица.

Харамије — Боже! —

Душан (брзо).

Не плаши се, видиш да сам опет овде.

Марица (уплашено).

Крваве ти руке.

Душан.

Нису, само топуз
Оста тамо крвав.

Марица.

Јаох, бедни сине!
Шта ће отац рећи? Јучер беше муке
Док га заварасмо и ја и мој отац!
„Где је оно дете, куд одјури с нова?“
Срдито је главом зањихао. — —

Душан.

Он се
Вазда жести, кад му нисам уз колено,
А већ дете нисам. Какво дете: Ено
Нека пита топуз, је ли Душан дете!

Марица.

Мучи са топузом ако Бога знадеш.

Душан.

Која вајда кад му путници донеше
Верне гласе, да смо јучер по дубрави
Починили квара.

Марица.

Јаох, мени тужној! (Плаче).

Душан.

А што плачеш?

Марица.

Што ће отац да те кара.

Душан.

Па ако ускара?

Марица.

Умрећу од страха!
Ти си жесток, он је превећ строг, па онда!

Душан.

Ха, ха, па шта онда?

Марица (с укором).

Душане, зар с осмехом
Награђујеш бригу твоје другарице?

Душан (грли је).

О сунца ми, Маро, то ја не ћу! Реци,
Шта да чиним? Све ћу, живога ми Бога,
Све ћу учинити, само ме не гањај
Да у страху дршћем и да плачем. Не, не!
То ти, драга Маро, и за мене чини.
А и како не би; ти знаш да те волим.
Душан би се за те на врх јеле успео
Да лептира скине; гњурн'о би за тебе
У дно мора да ти за украсе купи
Шкољке са бисером.

Марица.

Ти си моје сунце!

Душан.

А ти моја звезда. Слушај да ти кажем:
Од некога доба живот ми је тако
Омилео. Не знам, овог чуда никад
Осетио нисам. Боља је и није;
Н' умем да ти кажем. Сан ми више није
Спокојан к'о негда; чудне неке слике
До сад непознате презају ме често
Из сна, а кад с јутра, после бурне ноћи
Са прозора сунце на обзорју гледам;
Кад му румењило овај врт позлати,
А чопор тичица јутрење отпочне —
Одаја ми стешња, пољаном би лут'о,
Да ме питаш кога тражим, ја сам не знам,
Па опета мислим, да ако би кога
Желео да сретнем, то си ти, Марице!

(Марица обара главу).

А кад те угледам, онда ми се чини
Као да с' огледа у твојим очима
Све, све, што у свету лепотом се дичи.
Ту је зеленило питоме ливаде;
Ту је сјајна гора; ту је плаво небо;
Све ту, што природа у весељу ствара!
Гледајући тебе, осећам, где ми се
Разблажује душа, а срце заигра
К'о да хоће пусто да искочи, да те
Са мном гледа.

Марица (стидљиво).

Хоћеш с таких речи
Опет да утечем?

Душан.

Маро, ти ми претиш
За то што сам искрен. Немој да се срдиш!
Шта ја могу за то, што ми срце игра
Кад ти се доближим; што ми у прсима
Неки огањ пламти, који хоће, да га
Твоја рука гаси. Ја сам човек, веруј,
Ако не пред људма, пред Богом за цело.
Ја ћу целом свету, ако желиш, рећи
Да те волим.

Марица. (устрашено).

Немој!

Душан.

Ти се плашиш, душо?
Та погледај цветак што усамљен стоји
Како се приклања суседноме цветку.
Зар ти ниси цветак у самоћи?

Марица.

Нисам!
Мајка на самрти савет ми је дала
Да испрва сваку срца жељу оцу
Откријем, па онда —

Душан.

А имаш ти жеље
Да искажеш оцу?

Марица (стидљиво).

Ја их имам! (Срдито). Иди,
Ти ме вређаш. Несташан си данас
До зла Бога. Иди, ил' ћу поћи.

Душан.

Остај!
Ја и тако морам одлазити оцу.
Или боље хитај твоме оцу; кажи
Староме Новаку, кажи — све што хоћеш.
Само га закуни да ни једног словца
Не прозбори краљу. (Мрко). Не ћу да ми отац
За сад тајну дели, не ћу! — (Весело). Мила Маро!
Сети се да Душан на тебе изгледа, —
Па не остај дуго —

(Грли је и одлази).

Марица (сама).

Боже!
Шта би ово? Шта је Душан наумио?
Шта ми рече? Чудно. Не знам! Па опет ми
Свака речца скоро допрла до срца.
Какве чудне речи! И опет ми с' чини
Да су ми познате, — да сам их већ чула —
У сну ил' на јави. — Што ћу у забуни?
Идем оцу, идем! Па шта да му кажем?
Не знам! Да прећутим? Мајчина ме сенка
Укорити мора! Ох, помози Боже
Забуњеној Мари! (Одлази).

(Диже се средња завеса).

III. ПОЈАВ.

(Велика соба, са обе стране врата. Натраг се види престо).

Урош и **Стеван.**

Урош (улазећи).

Ту си? Ходи амо!

Стеван (плашљиво).

Светла круно!

Урош.

Мучи! Кад те питам збори.
Где си јучер био?

Стеван.

С Краљев'ћем у лову.

Урош.

Красни ловци збиља, а којим сте крајем
Плашили ми дивљач?

Стеван.

Крај јаруге, туда —
По зеленој жупи.

Урош.

А отуд?

Стеван.

Отуд нас
Брзоног зече завара бегањем.
Краљевићев ђогат пође у потеру

А мој риђа за њим јогунасто граби
За по врата. Не знам господине краљу
Докле смо гонили. Вера и Бог, ја сам
Без престанка вик'о: вратимо се натраг!
Што ја више вичем, дивљач више бежи
А за њиме наши тврдоусти коњи.
Вељи Боже да дивне потере! Да је
Анђ'о с неба уз нас полетео, не знам
Да л' не би и њега оставили натраг
Да за нама хвали крилате парипе
Српског краља.

Урош (строго).

Да је божји анђ'о с неба
Иза вас остао, ко би вас лудове
Здраве допратио дома? Сад ми кажи
Ко вас нагони шетат' се по дубрави?

Стеван.

По дубрави (за се.) Тужан, и то је сазнао!
(Гласно.) Хм, хм! по дубрави велиш, — по
дубрави? — —
— По којој дубрави? —

Урош.

По оној, где јуче
С вечера убисте три човека.

Стеван.

Куку!
Па и то већ знаде? (Гласно.) Убили смо —
да — збиља
Сад се сећам! Јесмо, убили смо нешто. —

Душан (улази).

(Пада на колена.) Милост, светла круно! Ево краљевића
Нек ти он сам каже, кога смо убили.

(Душану полугласно.)

Ево гледај, ја сам готов.

Урош.

Диж' се отуд.
До мало ћеш чути, што те чека. Одлаз'!

Стеван (излазећи полугласно.)

Да ми је кукавцу да оглувим донде!

Урош.

А ти, бедни сине, знаш ти шта те чека?

Душан.

Мним: правичност мога господина краља,
А за њоме љубав мога оца. —

Урош.

Оца?
Отац љуби само послушнога сина;
За убицу само краљ живи да суди.

Душан.

Ја убица нисам.

Урош.

А ти правдај сада
Твоје дело.

Душан.

Хоћу. У невиној жељи
Да уловим дивљач, уђох у дубраву.
Уморен јахањем, хоћах враћајућ' се
Крај дубраве хладне, на ливади мало
Боравити мирно, када из прикрајка
Харамије русе помолише главе,
И за тили часак већ нас опколише.
„Предајте се" вођ' им громовито рикну.
Коме да се предам? Место одговора
Бацим топуз тврди у сред чела. —
Заљуља се, паде. Кад с' обазрем за мном
И други се ваља крвав по ливади.
Трећи стаде бежат', ал' се не поможе —
Дохити га рођа Стеванова: Ђорда
Скиде русу главу, а ђогат утече
Вукућ' мртво тело, закачено ногом
О зенгију.

Урош (замишљено.)

Хм, хм!

Душан.

Мој краљ види, да смо
Већ из преке нужде по наш живот —

Урош.

Добро,
Сад ми реци, да л' ти харамије држиш
За Србе.

Душан.

Никако! Сећам ли се добро,
Њихова је ношња била измешана;
Нешто грчко, нешто арбанашко. —

Урош (тихо).

Не,
Та то није можно, да злоба маћехе
На те мисли падне. (Гласно) Душане!

Душан (умиљато.)

Мој оче!
Ти ми прашташ! је ли? Кунем ти се Богом
Да се љуто кајем.

Урош.

Имаш и рад' чега.
Ти ћеш владар бити; не приличи теби
Крвавити руке, ма да је и крвца
Харамије самог. Њега ваља закон
Да осуди. Ја ти ево за сад праштам.
Ал' ми за то мораш обећати, сине,
Од сад без мог знања никуд не ходити.
И на близу нек те Стеван свуда прати.
(За се.) Ова дерад, богме, цели су јунаци;
Да су само —

Душан (маша се за руку.)

Оче, ја ти благодарим
За ту љубав. —

Један стражар (улази.)

Прости, светла круно,
Што ти сметам. Један старац иште
Да га одмах примиш; из Бугарске вели
Да је дохитао.

Урош.

Уведи га (стражар излази).
(Душану.) Пази
На очине речи. Сјајна круна, што је
На челу владара, није и изнутра
Тако сјајна, није; ово сухо злато
И драго камење, скрива трнов венац
Клете ненависти. — Ова круна, видиш,
И твоје ће чело за мном крвавити —
Челичи га, сине, још за рана пажњом —
Па не изазивај лакомом игранком
Црну злобу, што те узастопце прати.
(Пружа Душану руку који је љуби.)

IV. ПОЈАВА.

(**Капулос** са привезаним челом улази.)

Урош и **Душан.**

Капулос.

Светла круно, ја сам —

Урош.

Из Бугарске, видим.
Отуд јарко сунце и весели гласи

У Србију плове. Које добро, старче,
Ти доносиш нама?

Капулос.

Господине краљу,
Ја Бугарин нисам. Ово туђе рухо
Скрива византинца (чуде се), а што велиш, да су
Отуд и весели за Србију гласи,
Ова књига мога господара, нека
За ме одговара (даје му писмо).

Урош (отвара га и чита.)

(Зачуђено.) Леонтас! Шта видех
Варају л' ме очи?! Паклено издајство!
(Даје га Душану.) Читај, сине, мени засениште очи.
Стани (Капулосу.) Ти си, старче, од теретног пута
Малаксао; иди те се поодмори.
Ти си рањен?

Капулос.

Јесам, с тога ево веће
Друга је недеља, како отуд гредем.
Код Тимока хладног достиже ме хитра
Краљева потера. Двоје беху, ено
Оставих их тамо у крај вира; мени
Ова једна рана сачувала књигу.

Урош (слуги.)

Нека му се даде добра нега.

Иди (Капулос излази. Душану)
Читај, сине.

Душан (чита.)
„Леонтас Урошу
Шаље ову књигу; здраво да је чита!
Теодора дође да изгони Неду;
Војска грчког цара за њом се примиче;
Михаил' се спрема с војском на Србију:
Купи војску, пази, да те спремна нађу!"

Урош (тужно.)
Јадна Недо, шта си сагрешила млада
Да те црна судба тако худо гони!
(Јаросно.) Ха, погано племе! Погази заклетву
Пред Богом задану. Окрвави свету
Свезу што му отац аманет остави,
Да одоли своме пакосноме срцу
Што запламте грешном жељом, да у крилу
Најцрњег порока усладу ужива. (Јетко.)
И Андроник таком делу своју руку
Пружа?! (Душану.) Иди, сине, позови Новака,
Нека и војводе са собом доведе. —
Ево га где иде: Пошљи с' места слуге
Да и друге зову. (Душан одлази.)

Новак (улазећи.)
Мој господин видим,
Да је нешто једак — у добар час — кад му
И ја зборим саде, уштедећу једа
За други пут.

Урош.

Стари војводо Новаче!
Зар и ти почињеш да доносиш једа
Твоме краљу?

Новак.

Не ја — ова деца —

Урош (благо.)

Нека,
Црњега ми гласа не умеш казати
Него што га примих данас. Разабери:
Михаило спрема нашој земљи рата.

Новак.

Охо! А са киме?

Урош.

С Андроником.

Новак.

Гле, гле?!
Биће окршаја! А шта вели Неда?

Урош.

Неда није више краљица бугарска,
Измени је срамна Теодора.

Новак.

Мучи!
Ова седа глава стара је за спрдњу.

Урош.

Камо срећа, старче, да је спрдња! Није!
Овај час ми стиже књига пријатеља

Мога Леонтаса. Нечовечна злоба
Његовога цара учини га робом:
Роб му данас плаћа издајством.

Новак.

Та то је
Палеолог. То је вражијега гнезда
Црно пиле. Знам га. Оно худо дете! —
Неда, — шта је с њоме?

Урош (жалосно.)

Неда ваљда сада
Уздише за братом, док његово срце
Овде за њом дршће. Ах опака судбо!

Новак.

Па шта чекаш сада? Опреми ми војску
Да ти је доведем. — Не нађем ли Неду,
Довешћу ти жене из Бугарске листом
У замену.

Урош.

Хвала теби, стари вођу!
Твоја мудра глава и мишица храбра
Подигоше земљу, прослави ми оца.
Од сада почивај. Тебе знају Грци
И Бугари; сад је на Уроша, да им
Неверство наплати; на брата је, да се
За сестру покрви.

Новак.

А ти пођи с Богом.
Само и Душана поведи са собом.
Немирно је дете; починиће квара.

Урош.

Не ће, само —

Новак (оштро.)

Хоће уздај се! Та то је
Што ме и доведе. Побуни ми Мару!
Оста дете код куће плачући.

Урош.

Шта је?

Новак.

Знам ја шта је? Њихна проклета игранка
На што их наведе — замиловаше се —

Урош (зачуђено.)

Откуд си начуо?

Новак.

Она сама дође
Те се исповеди.

Урош (за се.)

Красно дете! Зашто
Да владалац, јадни, своју круну мора
Срцем да искупи? (Гласно.) Ти си отац, чувај
Своје дете; ја ћу с Душаном зборити.

(**Војводе** улазе.)

Млада лета граде, снажна дела; ал' им
Зрео савет седог искуства дарива
Сталност (даје Новаку руку). Не одричи мла-
ђима твој савет
Седино Новаче: ми ћемо делати.

(Води га уз степене и нуди га да седне покрај престола).

Војеводе храбре! Браниоци верни
Моје земље. Од кад ја завладах овом
Земљом, што оснажи ваша верност према
Свом владару, моме оцу Милутину,
Није с' бојна труба Србијом орила;
Челик тврди није пролевао крвцу,
Већ је у рукама брижљива ратара
Поље рио. Хоћах да закрилим
Утруђени народ, благим миром; да га
Гледам, где у миру, на огњишту својих
Прадедова, гаји чокот и шеницу,
Што му милост Божја кити обилатим
Плодом. Жељу моју газе данас црни
Душмани Србије. Са две стране зија
Мојој земљи пропаст: Михаило пружа
Руку Андронику, да закопа мене
Са Србијом.

(Жубор међу војводама).

Своју закониту жену
Моју сестру Неду, одгони од себе
Изложи је беди.

Сви главари.

Ха, невера!

Урош.

Тако
Само онај ради, коме није ништа
Српска круна, ко се љубави братинској
Хотимице руга. Војеводе! Шта је
Овом гадном делу долична награда?

Сви.

Мач и топуз!

Урош.

Тако и краљ Урош вели!
Ја изрекох, сада збори ти Новаче. (Слуша).
Шта је, ко то смета озбиљном дивану
Разузданом виком?

(Чује се с поља Један глас).

Пуштајте ме краљу!

Урош.

Овај глас је — Боже —

(Неда улази водећи сина).

Неда!

Неда.

Бедна Неда,
Изгнана кнегиња, целивајућ' скута
Своме краљу, моли за закриље; Неда
Увређена жена, бестидном клеветом
Окаљана сестра, моли свога брата
За освету.

Урош (силази се и диже је).

Шта је? Шта ми рече?
Ко је тај клеветник, језик избљувао.

Неда (плачно).

Михаило.

Урош.

Доста, слушај сада сама
Шта му Урош спрема. Говори Новаче.

Новак.

Чекај да се мало разаберем. Ово
Није још до данас моја седа глава
Доживела. Да, да! Слушајте ме вођи.
Миљун посла јуче из Влашке гласника
Да је са Угрима победио Влахе.
Њему ће господин књигу отправити,
Да не хита дома, већ да држи спремне
На Дунаву броде. Ова војска што се
Под Бојком упути уз Мораву, да му
У бoју с Власима у помоћ притече,
Нека се не враћа: — мирисаће Грци
Да се Урош спрема — већ нек спеши левој
Обали Дунава, да Миљуна снажи;
У нужди ће обе на истоку земље,
Грцима за леђи у Бугарску пасти.
Кад се војска крене под управом краља
Одовуд управо у Бугарску, ти ћеш
Угочићу с војском похитати с Дрине
Ломноме Балкану; ти Прибане храни
С твојим Рудничан'ма плећа нашем краљу,

Тако па ће Грче на топузу српском
Поломити зубе.

Урош.

Јесте л' разабрали
Седог воће речи?

Сви.

Јесмо, светла круно!

Урош.

А ви хајте па ми опремите војску,
Док се сунце три пут око земље вине
Нек је сваки воћа испред своје војске.
Пођ'те с Богом. (Војводе излази).

(Грли Неду).

Недо, то је Новак био
Што је сада већ'о; а кад Новак збори
Србијом се спрема оружје?

Неда (пружа руку Новаку).

Ко љуби
Оца, тај је готов и сина да брани,
Седом браниоцу милог брата свога
Благодарна сестра десницу целива.

Новак (трза руку).

Нека моје дете, не доличи теби
Краљици, да чиниш, што је негда дете
Неда, пријатељу свог оца чинила.

Урош.

А гле Александра! Шта ти је, нећаче,
Те си тако тужан? Дај да види ујак
Шта си му донео.

(Дете пружа завој).

Шта је ово? Недо!
И у туђој кући, ти остаде брату
Мила сеја. Гледај, стари пријатељу,
Овакове слике и ти радо гледаш.

Новак (гледа из далека).

Шта је ово, читај.

Урош (чита).

„Сеја брату, Неда краљ-Урошу,
А Српкиња целој српској војсци.“
То је за заставу.

Неда (тужно).

Боже, зар да ове
Слике красе оне заставе, које ће
Сутра подаником мојим смртне стреле
Чопором да шаљу.

(Урош сагиње главу).

Новак (опоро).

Заставе се српске
Нису до сад виле за неправду; не ће,
Веруј, ни од селе. Дај нека их оно
Моје дете, Мара, попришива тамо
Где је за њих место. Ја сад одох, а ти

Сети се, Урошу што ти рекох, да се
Не кајемо оба — — — (излази).

Урош (нежно).

Недо, моја мила сејо!

Неда.

Слатки брате! твоја љубав према мени
Накнађује моје големе губитке.

Урош.

Божја милост слади и најгорчи путир
Наших јада. Видиш, црна судба, што те
Одгони од мужа, доведе те верном
Брату у наручја; а његову тугу
За твојом несрећом разблажује нада,
Да ће братац скоро вратит' милој сеји
Големе услуге.

Неда.

Немој, драги брате,
Поред нове ране и стару да вређаш.
Немој!

Урош.

Ускоро ћу завидати обе.

Неда.

Да би Бог дао.

Урош.

Веруј. Ова коб осветли
Мени тамне путе, божјег провиђења.

Моја бедна судба у млађано доба
Задоби ми љубав моје сестре: данас
Иста судба гони моју сестру, ал' њен
Удар снажи моје благодарно срце
У љубави.

Неда.

Твоје племенито срце
Гони моју тугу у свет заборава.

Урош.

А зар није ово срце загрејано
Онде где и твоје? Зар нас није једна
Одојила мајка? А зар нису њеној
Успомени Срби са Угрима сузу
Посветили?

Неда (уздише).

Моја мајко!

Урош.

Њена душа
Хранила је своју сирочад нејаку,
Кад је злоба љути опремила челик
Да ишчупа мени, сужном робу, очи.
Ко је у поноћи допратио Неду
Брату у тамницу? Ко јој даде снагу
Да умекша срце оном нечовеку,
Коме ђаво душу искупи са златом?

(Неда наслања главу на Урошева прса).

Ко је ако није материна душа
Упутила ћерку и други пут брату,

Да му црну траку на очи привеже,
Да успава злобу опаке маћехе,
Кад га посла роду у Цариград? Недо,
Она иста душа и нада мном лебди;
Она снажи данас и твог брата дело —
То је моја вера: нек буде и твоја!
Та ће мојој сеји победу донети,
Та ће смирит' душу задуженом брату.

Неда.

О Урошу!

Урош.

Тако. Па кад наша љубав
Судбину укроча; кад нам бурна душа
У спокојству једном одахне; тада ће
Наша чиста срца сазидати олтар
Нашој милој мајци, да гледају дални
Векови жртвеник дечије љубави.

Неда.

У љубави нашој према мајци, ми смо
Једна душа, једно срце.

Урош (љуби је у чело).

Ходи, Недо,
Да починеш. Мирну душу радо благи
Сан облеће. Ходи, пољупци твог брата
Нек ти сведу сузом замућене очи. (Излазе).

(Диже се стражњи застор. Врт).

V. ПОЈАВА.

Марица, (носи у руци барјак, осврће се плашљиво.)

Марица.

Овде у прикрајку морам сести. Овде
Ваљда не ће доћи. Па и ако прође,
Прикрићу се. Тамо у одаји тамној
Већ не могу више да издржим — Усред
Зеленила цветног волим да тугујем:
Овде само цветак гледа моје сузе —
Он је неми сведок, сахраниће тајну
Тугу маричину. (Плачно.) Јаох моја мајко!
Где си сада да ја у твом крилу сита
Исплачем. (Таре очи.) Отац не зна да ме теши;
Место да разблажи, свака реч му дражи
Моју рану. — Мучи, јадно срце,
Мучи сада. Твоме радосном игрању
Доће крај. И ти ћеш ко и сваки цветак
Без љубавне неге брзо да увенеш. (Седа).
(Замишљено.) Сама, навек сама. — — Живот
без љубави
Није живот: волим да не живим.
(Уплашено).
Ах!
(Сакрива се у један цбун).

Стеван (утрчи).

Хај,
Весело Стеване, весела ти мајка!
Од сутра бар знадеш заш' си на свет дош'о.

Ђорда, топуз, стрела, копље; удри, сеци
Гази, боди, хватај. — —

(Све је измицао натрашке, код последње речи посрне на банак па се сатре и падне, а Марица уплашено искочи).

Аха, ево тице
Што излеће пошто ловац метаниште

(Чисти рухо).

Гле, лепа Марица, светога ми Саве!
А ти, збиља, к'о да у славујском гнезду
Седиш?

Марица.

Шта ћеш овде? Кога тражиш?

Стеван.

Тебе
Вилино девојче, тебе — тебе.

Марица.

Иди отуд!
Мени данас није до дивана.

Стеван.

Није?
Ал' је мени, душо! Само не са тобом.
Где је мој краљевић? С њиме имам збора,
Јуначкога збора, кунем ти се Ђордом,
Јуначкога збора; млада ћеш се стрести
Кад га чујеш. Само сад ми реци где је
Мој господар.

Марица.

Не знам.

Стеван (лупи ногом).

Мораш знати, мораш!
Ја те питам, чујеш? ја!

Марица.

Ти, ти си махнит.
Рекох ти да идеш.

Стеван.

Залуд, сад је касно.
Ја не слушам од сад друге заповести
До убојне. Ја сам краљев војник!

Марица.

Војник?

Стеван.

Да, да, војник!

Марица.

Видим да си пијан.

Стеван.

Пази шта говориш! За мене од селе
Нема другог пића до — крви душманске.

Марица.

Крви?!

Стеван.

Чисте крви, рујне вреле крви!
(Скаче). Не ћу да је пијем, хоћу да је лочем;
Што претече, ту ћу да се купам, као
Деца у студенцу. О слушаћеш! Само

Кажи ми, кумим те, где ми је господар?
(Осврће се.) И он мора са мном у бој.

Марица (Уплашено.)

Како?

Стеван (Трза се.)

Хоћах
Да ти рекнем само: морамо заједно.

Марица.

Заједно у бој?

Стеван.

Да; или ако хоћеш:
И ја морам с њиме. Је ли ти овако
По вољи.

Марица.

Та ти ме шалиш, је ли?

Стеван.

Не зна
Стеван шта је шала, кад с девојком збори.
Не доличи мени, краљевом војнику,
С децом шалити се —

Душан (долази замишљен).

Марица (иде му на сусрет.)

Добро те си дошао.
Овај би ме овде уморио својом
Будаластом причом. Све о боју снива.
Вели да ћеш и ти с њиме у бој ићи.
Реци му да мучи.

Душан (Стевану.)

Блебетушо!

Стеван.

Како?

Ја сам — —

Душан (љутито.)

Ти си — ти си будала!

Стеван.

Да тако,

Што нисам лагао! Чуда големога.

Душан.

Мучи, сломићу те. Кога тражиш?

Стеван.

Тебе,

Краљевићу, тражих а не Марицу; тебе.
Она се бијаше прикрила —

Марица (јетко)

Будало!

Стеван.

Тамо у сред џбуна. Ја утрчах овде
А она искочи из гнезда, као тиче
Кад угледа ловца. Ха, ха! Није л' тако
Марице?

Марица (збуњено).

Та не зна шта говори!

Стеван.

Охо!
Гледај ми у очи, па реци да није.

Марица.

Терај га, молим те.

Стеван.

Лепа хвала. Није
Од потребе. — Ја ћу и сам отуд поћи
Док довршим наше зборе. (Душану) Дон'о сам
Из ризнице седло; оклоп и шестопер
Светле се к'о сунце усред подне; ђорда
Оде на тоцило — —

Душан.

Добро, добро — Иди —

Стеван.

Сад још само коње да обиђем.

Душан.

Там' ћеш
Мене причекати.

Стеван.

Ух, што ће неука
Рића чудновато да поћули уши
Кад угледи лова, до сад невиђена. (Скаче).
Идем (полази па се враћа). Сад ја идем, Марице!
А ти се
Дома моли смерно богу за јунаке,
Да се здраво врате. — Ура! (истрчи).

Марица.

Ах Душане!
Чу ли што говори? Он се шали, реци.

Душан.

Не шали се, душо! Отац жели да га
И ја у бој пратим.

Марица.

И ти? — и ти? — Куку!

Душан.

Не плаши се сунце; љубав ће ме здравог
У наручја твоја допратити.

Марица.

Љубав!
Ах љубав ће мене дотле уморити.
(Брзо.) Љубав? — Иди — иди. Не знам шта изрекох.
Ја не љубим — не — не. —

Душан.

Марице!

Марица.

Пуштај ме;
Морам да одлазим.

Душан.

Куда?

Марица.

Куда? Не знам.

Душан.

Шта је то, Марице? Зар ти заборави
Обећање, да ћеш чекати ме овде?
Залуд сам те јуче ваздан изгледао,
И данас се, видим, испред мене кријеш.
За што то, Марице?

Марица (збуњено.)

Ти верујеш њему.

Душан.

Ја верујем моме срцу, које слути
Непријатне гласе. (Марица плаче.)
Преклињем те, Маро!
Говори.

Марица.

Не могу.

Душан (жестоко.)

Не можеш? А ја ћу
Питати Новака.

Марица (брзо.)

Немој, није отац
Моме јаду узрок.

Душан.

А да ко је, но он?
Строг је одвећ, знам га. Питаћу га. —

Марица.

Немој.
И тебе ће отац ојадити. — Боље
Да се растанемо, за навек (плаче.)

Душан.

За навек?
Да се растанемо? Марице, ја видим
Ти булазниш. Да се растанемо! Ха, ха!
Кажи цветку да се растави с мирисом —
Што је цветку мирис, то је срцу љубав:
Растави их, цветак није више цветак;
Срце није више срце. То је ђубре.
Да се растанемо!

Марица.

Зашт' ме мориш? Зашт' ме
Још беднију правиш него што сам? Иди,
Остави ме саму. —

Душан.

Марице!

Марица.

Уштеди
Барем твоме срцу ране; ово моје
И за тебе трпи. Иди —

Душан.

Никад! Ја ћу
Да останем дома. Не ћу у бој, не ћу!

Марица.

Очина је воља, што нас дели. —

Душан.

Родитељу дајем свако поштовање:
Ал' ја више желим да сам човек, него
Син.

Марица.

Не збори тако. Свети закон хоће
Да се деца оцу повинују. Ја ћу
Оцу свом послушна и умрети. —

Душан.

Мучи!
Док Душану срце у прсима куца,
Марини су дани цвећем искићени.
Сада ја провидим, шта су намерили
Са мном! Ову жртву иште моја круна —
Не ћу круне што ме по ту цену стаје!

Марица.

Душане.

Душан.

Нек' влада ко хоће: ја не знам
Изумеват' срећу за другога, кад сам
У несрећи пливам. Нека рекне отац
Да је без разлога, умолићу тетку
Да му одговори: Она сада уме
Добро да оцени задовољство срца.

Марица.

Ах мили Душане! Преклињем те, немој
Поред грдног бола што га трпим, да ме
У страху остављаш. Повинуј се са мном
Закону разума. Ти си —

Душан. (Горко).

Ох убога
Човечја нарави! На сурвини твоје

Величине крути разум своје мрке
Уздиже олтаре. Нашег срца рака
Његово је гнездо. Не ћеш, хладни побро,
Сахранити моје живо срце! Твоја
Хладна мрежа не ће уморити моје
Божанственим жаром разгрејано чуство
У прсима. Ја се твом закону ругам!
Не ћу руке, коју пружа разум; не ћу
Сузе што он лије; не треба ми срце,
Што слеђено пузи за разумом. А ти,
Божије питомче, ћерко плавог неба,
О љубави — остај. — Није ли без тебе
Живот по сто пута гори него хладна
Смрт?

Марица.

Душане!

Душан.

Маро, поклони ми твоје
Чисто срце; Маро, усрећи ме! (грли је.)

Мара (плаче.)

Ја сам
Бедна сиротица.

Душан.

Твоје срце скрива
Сва богатства. Ја сам без њега кукаван
Убог — дај га мени; с њим сам задобио
Цео свет.

Марица (плачно.)

Моје срце данас горко осећа
Да је твоје.

Душан (радосно.)

Моје? Преклињем те, реци
Још један пут да је моје.

Марица (тужно.)

Узалуд је
Свака реч, Душане! Не даје се рука
Која држи скиптар Марици.

Душан.

Ха!

Марица.

Глава,
Која спремна стоји за владарску круну,
Не клања се ћерки свога — поданика.

Душан.

То су дакле речи твога мудрог оца?
Опака заблудо, Душан ти пркоси!
Не ћу скиптра, не ћу; на част круна робу
Ја сам човек! Слаби људи само деле
Мир од борбе: цели човек тражи мира
У сред борбе. Овде усред врта, овде
У зеленом храму мога творца, овде
Заклињем се теби, да ћу — —

Марица (брзо).

Не изрећи!

Душан.

Морам.

Марица.

Преклињем те, не изреци: Бог ће
Са мојим животом уништити клетву.

Душан.

Не ће; Бог је љубав. Љубав наша њему
Најбоље угађа.

Марица.

Душане!

Душан.

Ја њега
За сведока зовем, да је моје срце
Твоје, да је моја рука —

Марица.

Ох смилуј се!

Душан.

Да је моја рука онде где и срце!
За навек код тебе!

Марица.

Јадна Маро!

Душан.

Нека!
И томе ће јаду, Душан краја наћи (грли је).
Сутра ја полазим с' оцем у бој! Кад га
У борби уверим, да је ова мишца
Доста снажна, да му замене војнике

Крунисане снахе, причаћу му тада,
Да је српском краљу доличнија ћерка
Српскога војводе, нег' гиздаво јато
Суседних кнегиња. Идем. С богом душо.
Љубав твоја биће мени тврди оклоп.
Ти ме љубиш, веруј, победиће Душан
Тамо па и овде. Победа је наша!
За то време нек' те моја љубав теши.
Сад с' богом. (полаан.)

Марица.

Душане! Још један тренутак
Пре но умрем, само још један тренутак.

Душан.

Маро сунце моје! Немој страшним речма
Да јадиш растанак.

Марица.

Ох та црна слутња.
Већ ми срце кочи.

Душан (грли је,)

Варљива је слутња;
Неверуј јој она мора издахнути
Пре а после у мом наручију. Чекај
Док се натраг вратим. Гледаћеш очима
За каква дела Бог човека ствара.
Донде нек' те љупка надежда утеши.
С Богом! (Одлазн).

Марица (потрч за њим раширеним рукама.)
Стани — једну — речцу — само — (пада).
(Застор пада).

ЧЕТВРТИ ДЕО.

I. ПОЈАВ.

(Дворана са двоје врати, **Стеван** у војничкој одећи, наоружан, води **Теодору** у мушкој одећи, са везаним на леђи рукама).

Стеван.

Тако!
Ево овде рече, ваља да чекамо.
Ух, чисто сам сустао; богме је та војна
Мучан занат! Ху! 'Ма ништа само
Кад смо победили! Ура, победа је вазда
У Србина; — то сам још од деда
Слушао! Ох победо, како си ми слатка
(пада уморен на патос).
Кад изрекнем само твоје име, чисто
И да нисам више уморан. — Па гледај
И робља се јунак нахватао. Какво
Младо робље; ја га чисто жалим —
(Теодори.) Шта не седнеш. Теби наше го-
стољубље
Ништа не одриче. (Пружа се).

Теодора (која је међутим замишљеоо стајала.)
(Јетко.) Ропкиња — — Теодора!
А сјајно јој племе влада богатим истоком.

Стеците се са мном паклене фурије,
Да се насмејемо грохотом. Ја ропкиња!
Пак'о нек' прогута продрзљивца оног
Кој' окаља ове руке срамном свезом —
Нек' се попне тамном облаку на леђа,
Достигнуће њега и ту моја стрела;
Нека се загњури у плаву пучину
Мора, и ту ће га домашити моја
Рука. Исчупаћу из сред врела срца
Црну душу, да је опремим у пакo;
У тело ћу нокте зарити, чупаћу
Живо месо, комад за комадом, па ћу
Грабљивим тицама врљати га у вис,
А кости нек' глоде горска зверад; па кад,
Месечина њино бледило доврши,
Тада нек' причају путнику, како се
Увређена жена осветити уме. —
Ох крвна освето не изостај дуго
Да ме нестрпљење живу не умори.

Стеван (тихо.)

А што овај јунца у сред подне?

Теодора.

Ко си
Ти? Говори.

Стеван.

Ја сам слуга мога младог
Господара.

Теодора.

Лепо, ко ти је господар?
Ја га не познајем.

Стеван.

Ха, ха, добро зборић.
Доиста си мудар. И ја га до данас
Нисам познавао, ал' сад дивно знадем
Да је јунак.

Теодора.

Има гомила јунака
У свету; који је тај твој?

Стеван.

Он је први
У твојој гомили.

Теодора (тихо.)

Млад је за лукавца:
То је неки блесан (јасно)
Ти си превећ вес'о:
Нека шала; само изреци ми име
Твога господара.

Стеван.

Нашто?

Теодора.

Хоћу да знам
Ко ме заробио.

Стеван.

Немој да се стидиш:
Он је добар јунак.

Теодора (злобио).

Међ' женама!

Стеван.

Како?
Међ' женама? Сад као да се и ти шалиш.
Нисмо ваљда дошли овде да с' женама
Међдан поделимо.

Теодора.

Већ да их робите.

Стеван.

Аха, свађам. Ти се рекао бих плашиш
Да не уловимо и твоју девојку.
О небој се: у нас има девојака
По сто пута лепших него овде. На час
Вама ваше цуре.

Теодора.

Ти си ваљан јунак.

Стеван.

Мислим да је тако. С' неваљалсва нисам
Ваљда посто слугом у краљевој кући.

Теодора (с уздржаним једом.)

Кад ти, слуга, бројиш, толике врлине
Колико их мора имат' онај кога
Служиш.

Стеван.

Кол'ко глава од двадесет лета
Има длака. Број их ти сам, ја не могу.
Делије, као што је мој краљевић,
Не израсту за ноћ, као печурке, да их
Свака кукавица сутра ногом гази:
Векови протичу док такви дорасте.
Ал' су они чвршћи од бела јавора;
Заљуљал' га бура, сломити га неће.

Теодора (замишљено.)

Ох тако је! Душан! — Његова ропкиња.
Палеологов слуга зароби му сестру!
Ух паклена судбо, избави ме, ил' ће
Разуздане страсти моје починити
Нечувена дела. Ха крвниче, ти си
Ове руке свез'о. Али још ме ниси
Заробио, још ме ниси понизио. Теби ће
Плен умаћи, ма га живе главе стало.
(Јасно.) Ти си велиш слуга српског краља?

Стеван.

Данас
И до века.

Теодора.

Збори промотрено. Зар ти
Знадеш што те сутра чека?

Стеван.

Како
Да то не знам!? Мене сутра чека софра

Где се пуше чанци; чека ме постеља
Као у своме дому. Ето што ме чека!

Теодора.

Можно
Да те чека још што друго, ако мене
Послушаш —

Стеван.

Да чујем. —

Теодора.

Бежи самном.

Стеван.

Како?
Ја да бегам с' тобом?

Теодора.

Да, за добру цену —

Стеван.

Та ја нисам роб да бегам с' тобом.

Теодора.

Ниси
Ал' ћеш и ти бити, ако се не склониш
Да бегамо.

Стеван.

Врага! А Краљевић? Оћел'
И он с' нама?

Теодора.

Неће.

Стеван.

Онда и ја нећу.

Теодора.

Ал' ја хоћу; чујеш?

Стеван (узима копље)

А ти де покушај,
Па ћеш бар видети, како се Србијом
Срне лове.

Теодора.

Ти си невешт. Слушај мене!
Хајде да бегамо! — Једном здрави дома
Завићу те младог у злато.

Стеван.

Гле' сада,
Ваљда у мачије.

Теодора.

У сухо у сухо.
Одведи ме само живог дома, па си
Усрећио твоје најзадње колено.
Тада ћеш видети —

Стеван.

Нека, нека. Ја сам
Већ доста видео. Ко у краља служи
Тај се игра с' златом, као на јарузи
Мала деца с' шљунком. Ја сам војник: што ће
Мени злато?

Теодора.

Ти ћеш и код мене бити
Војник, а мож' да ћеш бити четовођа.

Стеван.

Охо! Да ми ниси превећ' млад, рекао бих
Да си војевода неки.

Теодора.

Ти погађаш.
Ваљда и што више.

Стеван.

Збиља? Тим све боље;
Што ти већи, то је и част наша већа
Који смо те данас ухватили.

Теодора.

Јесте,
Тим је и награда већа, кад ме пустиш.
Тако ћу те младог окитити, да ће
У Србији махом да се прича —

Стеван.

Нека.
Што узалуд сушиш грло? Овде нема
Ни вина ни воде. У туђој смо кући.
Боље мучи. Ја сам пуно задовољан
С' мојим господаром; а што је до приче,
И то ће се причат', како смо те данас
Уловили. Тад' ће и о мени бити
Збора. —

Теодора (јетко.)

Ја те молим а ти ми се ругаш.
Добро, а ти сада разабери друго:
Ја ти заповедам, да ме пустиш.

Стеван.

Ене?

Теодора.

Не усхтешли, твоје јогунство стаће те
Главе; ја сам —

Стеван.

Ти си, ја већ видим, рано
Већ попио мозак.

Теодора.

Голобрадо дере
Прођ' се пусте шале — ја сам дете — дете
Грчког цара: дршћи испред мене — робе. —

Стеван.

Ха, ха!
Збиља, зар се људи овде у Бугарској
Са буником хране? Де да видим, није л'
Како тај конопац превећ стегнут те ти
Мозак притиснуо, — јер ми нешти смешно
(Гледа јој у руке).
Ту исприча — па све — на ште срце — ха, ха?

Теодора (тихо).

Ух дедаче! Што ћу
Са овом живином? (Јасно.) Добро, ја ћу остат'

Само зато, да се с' твојом главом дома
Вратим, несретниче.

Стеван.

Не бој се, та ова
Моја глава није од купуса, да је
Реже свака кеба. —

Душан (улази).

Добро краљевићу
Те си дошо. Овај, од како је ушо
Овде ваздан снева, — као да је манит.
Час војвода, час је царско дете; сад би
Умако, сад опет хоће да остане
Да ми скине главу. Боже већи, чудни
Људи по Бугарској живе!

Душан (тихо).

Шта је ово?
Варају л' ме очи? Теодора. —
(Теодора угнутом главом мучи).

Душан (тихо).

Што ћу?
Крв ми се већ мути по жилама, гледећ'
Ову гнусну жену. (Јасно.) Ко си ти делијо
Што допаде данас српског ропства.

Теодора.

Ја сам
Дете оног оца, кој' те на рукама
Одржаво онда, кад си подивљачен
У Цариград ушо. Знаш сад ко сам?

Душан.

Не знам. —

Теодора.

Сад ћеш знати. Ја сам Теодора. Гледај
Твом робу у лице, па ћеш веровати.

Стеван (полугласно).

Помоз' Боже зољи у туђој кошници!

Душан.

Ја у твоме лицу читам разуздану
Мржњу. Хоћеш ваљда, да те с' тога признам
За грчку кнегињу? Ја познајем ону
Чије име сада ти спомену; али
Ја не мислим да је тражим за табором
Бугарскога краља, са мачем у руци.

Стеван (све тако).

Красан војник збиља: ако су сви такви
Скоро ће се царска земља заљуљати.

Теодора.

Горд си превећ кнеже; занела те, видим,
Варљива победа. Сломиће ти царска
Рука гордост.

Душан.

Неће, док Србију снажи
Божја милост.

Стеван.

И док уз Бугарску стоје
Овакви јунаци.

Душан.

Мучи.

Стеван.

Право велиш
Краљевићу, није са женом дивана.

Теодора.

Шта си наумио са мном, де да чујем;
За сад видим, да сам мета сулудастој
Шали твога слуге.

Душан.

Ал уједно предмет
Мога сажаљења.

Теодора.

Ја не тражим твоје
Сажаљење! Само оно изискивам,
Што ти дужност вели, да учиниш.

Душан.

Ја сам
Спреман да учиним и то.

Теодора.

А ти дрешти
С' мојих руку свезу, па ме пуштај с' миром.

Стеван.

Ха, ха, добро вели!

Душан.

Моја дужност хоће
Да што друго чиним. У борби са Недом

Мојом тетком ти си допануо ропства:
Она нека реши твоју судбу.

Теодора.

Нећу
Да ми Неда суди, нећу! Приклињем те
Живим Богом, ил' ме слободну одпусти,
Ил' ме уби. Не ћу ни да видим Неду.
Пре ћу моју главу о зид раздробити
Него што ћу стат' пред Недом.

Душан.

Ко се
Руга своме Богу, тај се боји мрети.
Стеване, старај се да ти не умакне,
Одведи га у врт, да га не опазе
Они што ће доћи. До мало ћу и ја
Тамо бити. Иди.

Стеван.

Благо мени, сад ћу
И жене да чувам. До мало ћу ваљда
Чувати и гуске по Бугарској. (Теодори.) Ајмо!

Теодора (јаросно Душану).

Проклети породе, ти си заметуо
Данас грдну борбу; док ти дишеш, њојзи
Краја нема. Ти ћеш на самрти чути
Ове моје речи. (Излази са Стеваном).

Душан (гледи за њом),

Бедна жено, ја те
Чисто жалим. Који човек једном

Као ти, сахрани, све што Бог за украс
Своме створу даде, љубав, част и веру,
Том и живот мора на досади бити,
Јер га опомиње с' часа на час, да тек
За свој презор живи. — Иди, мени оста
Гнусна успомена. (Клекне.) Боже, ти ме спасе
Од душманских стрела, ти сачува оца,
Даде му победу: моје речи нека
Тебе — тебе хвале. — Ти ме и од селе
У борби закриљуј. Мене твоје чадо
Очинском љубављу, — па и моје благо
Марицу сачувај. Још један пут само
Поврати ме њојзи, да заједно навек
Тебе прославимо. (Диже се).
Ах чисто ми саде
Лагље куца срце. Све што до сад видох
У црнилу, неста — изветри, — а љубав
Преузе изнова владарство у срцу
Као и до сад. — Ја сам срећан. Идем сада
Да и Мари срећне отправим гласове.

(Излази).

(Диже се средњи застор).

II. ПОЈАВА.

(Велики трем. **Неда** за њом **Капулос**).

Краљицо, залуд га моје очи траже,
Угледат' га више не ће. Обори га мис'о
Душе отроване, к'о што гујин задах

Голуба обара. Њега више нема,
А ја живим! — —

Неда.

Немој
Да ти очајање смути старе дане —
Божија су дела често не провидна:
И на дну провале кадкад сијне сунце
Његове милости.

Капулос.

У залуд ми срце
Завараваш надом. Њега нема. —

Неда (полугласно).

Мал' да
Није тако.

Капулос (као за себе).

Њега нема; без њега ми
Живити се не ће. Ох бедна судбино
Зар да тако сконча мој љубимац?! — С Богом!

Неда.

Куда тако старче?

Капулос.

Идем да потражим
Његов гроб. Ваљда је милост Божја мени
Ту једну утеху наменула. (Одлази).

Неда.

Бедна
Злобо, зар не видиш у наокруг, какву

Крвну цену стају твоја дела? Ти си
И слепа и глува. Тешко оном, кога
Твој удар домаши! Јеси л' барем њега
Поштедила, ако мене ниси? И ја
Залуд гледам, залуд тражим. Ох та само
Једно магновење, да је да га гледам;
Да му рекнем само, — да му праштам! Њега
Нема нигде. — Црни дане, који гониш
Отурену мајку, да кроз копља тражи
Заблуђеног оца своме сину: жена
Вако и не може да потражи свога
Мужа. Ох, да није — — Иди крвна мис'о,
Заш' ме навек мориш. Михаило живи

(Душан улази).

Михаило мора још да живи, да ме
Пред сином оправда.

Улази **Душан** (полугласно).

Ја сам узрок њеној
Тузи.

Неда (опази Душана).

О Душане, оди, утеши ме.
Угледа л' га дегод, говори.

Душан.

Чудим се
Да још није овде

Неда.

Овде? Он ће доћи?
Где је?

Душан.

Он заоста испред улазеће
Војске.

Неда.

Михаило заробљен?!

Душан.

За кога
Ти питаш? За њега? (Збуњено и тихо).
Она још ништ' незна
(Гласно), Драга тето ти си њега помислила?

Неда.

Без њега ми дете остаде сироче.
Шта ћу да му причам ако ме одрасло
За оца запита? Зашто да црвени
Мати с' увређене жене? Зашто народ
Са злоћудна краља, још да гине. Доста
Ја мир хоћу — за то у невреме дођох!
Сад ми кажи само, где ћу да га нађем

Душан (тихо).

Што ћу сад? како ћу да одпочнем? (Јасно)
Он је —
Он је — погинуо.

Неда.

Погинуо?

Душан.

Немој
Да ме караш, ја сам —

Неда.

Ти си му убица?
Клон се —

Душан.

Мила тето —

Неда.

Плахи несретниче,
Ти си сродном крвљу окаљао руке.
Иди, нећу више да те гледам —

Краљ Урош (улази с пратњом)

Недо!
Зар ти овде збиља? Ти си похитала!

Неда.

Јесам, да избавим њега, да сачувам
Моме сину оца, ја сам похитала
Кроз убојне стреле, узалуд је — видим —
Овакви гласови, што их зачух овде
И дома би мени рано — рано дошли —

(Уносе покривено тело Михаилово на носила)

Куку мени, дођох да и ово гледам

(Покрива лице)

Урош.

Душане, ти видиш шта си починио.

Душан.

Ништ' неправо оче, тако срећан био.
Да је ово тело овде живо, веруј,
Казало би само да је тако. Чуј ме:

Разгрејан од боја удалим се за час
Од свог крила.
Угледах Трибана, где с' натегом витла
Око себе Ђорду; видох да је рањен, —
Шћах га одбранити: грехота је мишљах
Да вођа победу главом плати; а већ
И бугарска војска, која се предаје
Која бежат' пође. Како ме угледа
Михаило, а он полети на мене. —
Уплаших се кад му у очи погледах
И мал' не подлегох. Неће рука, неће
Ни мач: срце ми се чисто укочило, —
Само што се браним. „Падај змијо љута
Да не трујеш и ти Бугарску," повиче,
А Ђорда му сијне, главу моју беше
Наменула. Видећ' шта ме самог чека,
Ја одбијем удар а мој га погоди,
Те му челик љути проли врелу крвцу
Из прсију. Паде. Шћах већ да похитам
Да му рану стиснем — он издану
Спомињући — Неду.

Неда.

Ох!

Душан.

Утом Стеван
Беше заробио неке дере, што се
Узањ врзло. Мишљах да је неки властел
Па га послах с' њиме, везана овамо,
А ја пођох к' теби. Кад ја дођох, имам
Кога и гледати: беше Теодора.

Урош.

Теодора?

Неда.

Теодора?

Душан.

Она.
Реци драга тето једну речцу, с' места
Биће овде.

Неда.

Нећу; не могу је гледат'.

Урош.

Ал' ја хоћу, иди, доведи је. (За себе.) Да би
Само женска мржња угушила тугу
За супругом.

(Улази гологлав гласник).

Шта је? Гле гласника! Одкуд?

Гласник.

С' дома светла круно. (Пружа писмо).

Урош (тихо).

Шта је ово? Зар да
Ја оплачем овде мог старог Новака?
Читај сине. (Пружа писмо Душану),

Душан (чита).

Новак краљ Урошу: Не стој на по пута,
Кад побијеш једног, ударај на другог;

Хоћеш да си миран, на Грке нападај.
Писаћу ти више, док — сараним — Мару.

(Испада му писмо из руке).

Урош.

Како? Док сарани —

Неда.

Мару?

Урош.

Јадни старче!
Боже, зар ту цену иште моје душе
Мир? О, то је млого! — —
Душане, мој сине,
То је ваљда први трн живота што ти
Цепа младо срце. Умири се мало.
Иди, па кад удар издржиш као човек,
Дођи твоме оцу. Његова ће суза
Пропратити твоју.

Душан.

Ах мој оче драги.
Овакав губитак, наше сузе неће
Никад заменити. Нашто да ти кријем?
Моје срце већ је давно њено.

Неда.

Јадно
Дете.

Урош.

А зар мени твоме оцу није,
Дозвољено срце задобити.

Душан.

Ти си
Отац; а ја ваздa твој син, — ал она је
Мени све — све била. Ја сам изгубио
Све — све — ху — (покрива лице).

Урош.

Још ниси! Ниси изгубио
Народ српски кој' те листом љуби.

Душан.

То што друге људе усрећити може,
То мене убија.

Урош.

Ниси изгубио
Славу владаоца, што те чека.

Душан.

Нисам
Нигда налазио задовољства у тим
Малим играчкама човешког живота;
Има нека срећа што дарива веће
Задовољство; за том тихом срећом ја сам
Заждeнео.

Урош.

Њу ћеш и сад задобити,
Али само онда, кад ти буде успомена
На аманет твојих прадедова верно
Облетала душу: да за срећу само
Твог народа живиш.

Неда.

Драго дете слушај
На очине речи. Очинска је љубав
Њихов извор.

Урош.

Душане!

Душан.

Слушам, а да што ћу!
Морам да их слушам. Сад је све једнако.
— Немој отац да ме осудиш зарана:
Ја и тебе љубим, а и народ љубим.
Али ова љубав, што је данас овде
У гроб спуштам, крвну сузу плаче.
Ах! да ми је ову сузу да утолим,
Цео свет би дао у замену. Да ја
Знадем, да ћу моју успомену моћи
Навек утопити у пучину вечне
Забораве, сво би љутство нагонио,
Да ме потпомаже

Урош.

Моћ'еш, веруј, само
Покушај

Душан.

Мој оче, хоћу да те слушам,
Живот мој је одсад неукидна борба. —
Ја ћу нагонити судбу да ми даде
У замену оно, што ми данас узе —
Да ми даде све. — Ја морам уздигнути

Духу свог времена снажна крила, да ме
Са његовим летом тамо носи, где ћу
Накнаду да нађем оштећеном срцу, —
Да заварам душу, што за смрћу чезне; —
Кад он гради дела, уз њега ћу стати —
Хоћу да ми име стоји уписано,
Где потомци броје неумрла дела.

(Излази брзо).

Урош.

Недо, ово ми је милија победа,
Него она прва: ја задобих сина,
А Србија у њем, ако Бог помогне,
Великог владара. Што с' у свету рађа
Виспрено, велико, из бола истиче —
Сад још једну, Недо, последњу победу
С' тобом у савезу, па је дело наше
Доидуће среће, окончано. — Ко се
Ово ближи нама? Ако добро видим
Леонтас. Је л' можно?! У каковом стању!

(Леонтас и Капулос улазе)

Боже, шта је човек! Леонтас!

Неда.

Леонтас,
Драги пријатељу!

Урош.

Оди да на грудма
Твојим сад изречем голему захвалу (грли га)

Леонтас.

Видим да те срећа верно допратила,
То ми је захвала.

Урош.

Велика је жртва
Леонтасу драги, што принесе мени
Твоје пријатељство.

Леонтас.

Зачто вараш твоје
Племенито срце привидном услугом;
За бољег ме држиш него што сам. Ја сам
Издајица царев. Није моје дело
Дете пријатељства — није: црна жеља
Да се њему светим, научи ме теби
Помагати. Немој да изменеш снажај
Са покором. Једну љубав само иштем:
Немој да ме од сад презиреш. Да шћаше
Моја худа срећа, и бољи бих био!

Неда.

Племенита душо!

Капулос.

Ово ће га у гроб
Отерати, а ја? ја му пружих руку
Да отрује душу. Ах Боже! (плаче)

Леонтас. (Као ван себе)

Човек је
Страстнији од звера: његово зловољство

Само тражи срце сачовека свога
Да га крвно згоди. Мишљах да сам бољи
Та и ја сам човек —

Урош (тихо).

Бедна душо! Где је
Тој потмулој змији, што ти живот пије,
Каква стрела, да је утамани —

Неда.

Јеси,
Ал' си врли човек, јер се твоје срце
Клања човечности; отуд твоји јади. —
Дај ми руку драги пријатељу: никад
Није Неда порок одбранила; ја те
Штујем —

Стеван води везану Теодору.

(Уплашено.) Шта је ово? Гаридес!

Стеван (тихо).

Гаридес?
Сад му барем знадем право име: дакле
Није жена. (Јасно). Рече Краљевић, да овог
Пред тебе изведем.

Леонтас (примети Теодору.)

Ха, обсена!

Неда (тихо).

Ко ће
Да ми растумачи ово што сад гледам —
(Јаросно). Охоли грешниче, знаш ли што си овде
Починио?

Урош.

Недо, варају те очи;
То је образина, за којом се крије
Теодора —

Неда.

То је Теодора?

Теодора.

То је
Она сама; гледај!

Неда.

Боже, сад све видим. —

Теодора.

Не све, не све, још'те ниси угледала
Моју мржњу; кад њу видиш, онда чини
Што ти драго.

Урош.

Мислиш бедна срамотницо
Да ја нисам овде?

Теодора.

Зато баш, што видим,
Да си овде.

Урош.

Јесам, да ти отровану
Речцу с језиком пресечем.

Неда.

Уроше,
Она није тебе увредила.

Урош.

Није
Али тебе. —

Неда.

Нека, онда је до мене
Да јој платим. (Стевану.) Дреши тај конопац.

Теодора.

Шта је?
Мислиш да ћеш тиме помирити мене
Увређену? Мислиш да се тиме плаћа
Нечовечност твога нећака? Вараш се!
Завежи ми руке троструким конопцем;
Обави ме целу са ланцима, нећеш
Опет покорити моје чело! Ја сам
Теодора, чуј ме, царска сестра; ја сам
Племенита грана, узорита бора;
А ти што си? Ти си — просјакиња.

Урош.

Нечувена смелост!

Теодора.

Твоје пучко племе
Од како се гмиже, Палеолога служи.
Па и ти ћеш једном ваљда до тог доћи,
Да ме двориш, мене, Теодору!

Неда.

Хоћу
Ево видиш ја већ почињем.
(Дреши јој руке).

Сад слушај
Да ти и ја кажем. Ако сам пучкиња,
На славу ми служи, јер сам верна ћерка
Своје земље, свог племена; смерност није
Простота, а нарав није глупост. Ја сам
Таква и не желим да сам таква, к'о ти.
Већ саслушај: моје племе није досад
Оцрнило образ безделијем; није
Само погазило онај закон, што је
Народу писало; нису жене мога
Племена још никад полазиле мужу
На ноге, нити су кадгод узимале
Туђе образине, да гањају жене
Од својих мужева. Не, то само знају
Племените ћерке узоритог цара
Да учине (показује на мртваца).
Видиш, то је твоје дело;
Поноси се њиме.

Теодора.

Михаило!

Неда.

Јесте,
Михаило! С' њиме попадаше људи,
Јуче још весели; попадашо деца
Остарелих мајка, падоше оцеви
Нејаких дечица; падоше мужеви,
Вереници, за што? Ја те питам: за што?
Попадаше скула, помагајућ' теби
Стидна клеветнице. Њихове би руке

Остале у крилу, да су знале само,
Коме служе. —

Теодора.

А ти, освети се за њих;
Де учини твоје! Ја сам спремна, видиш
Да и он не живи (показује на Михаила).

Неда.

Не гомилај грехе
Преко греха; немој да скрнавиш чувство
Које не познајеш. Ти га ниси никад
Љубила, јер да си то чинила, не би,
Тога било: ти си га хулила. Он је
Своју слабост данас одужио. И ти
Ваља да одужиш твоје неваљалство. —
О не мисли да ја за крвљу ти жедним: —
Ја се од ње гнушам! — Иди ја те пуштам;
Слободна си, иди — ако и не могу
Да ти простим. — Иди, остај жива
Себи па и свакој жени на срамоту —
Иди причај свету, да те пучка Неда
Презире —

Уроше, избавиме од тог
Гнусног створа.

Урош.

Ти си чула. Полаз'!
Благодари њојзи, да тако одлазиш.

Теодора.

Идем мрска Недо, идем само, да ти
Овај часак вратим.

(Излази брзо).

Урош (Стевану).

Душан нек' се стара
Да јој даде пратњу до табора грчког.

Леонтас.

Није од потребе: и ја идем с' њоме.

Урош.

И ти? Несретниче, знаш ли што те чека
Тамо.

Леонтас.

Зато идем. Свако дело своју
Награду ужива: и ја тражим своју.

Урош.

Леонтасу.

Неда.

Немој драги пријатељу
Да се за њу свалиш у провалу.

Леонтас.

Нека.
Мени живот од сад, за ништа на служи:
Ја сам се од данас преживео. Бар ће
Разабрати царе, да и онај уме
Умрети поштено, кога дело кара
Непоштењем. — Ајдмо Капулосу.

(Излазе лагано).

Неда.

Стани!
(Урошу.) Зар не видиш брате, да одлазе. —

Урош (тужно).

Нема
За њега спасења. Он смрт тражи. Залуд:
Ако га задржиш, и ту ће је наћи.

Неда.

Ох несрећо људска да те Бог убије!

Урош.

Нека драга сејо! Бог је своју милост
Међу људе прос'о. Шта повећи део
Једноме допане, затим други горко
Уздахнути мора. Тако је у свету.
Неки закон хоће, да ми срећу нашу
Уздижемо само на сурвини туђе.
С' тог' се наша срећа тако често мења.
Што зајутра цвати, то у вече вене;
Што се данас смеши, сутра сузе лије.
Вера, пријатељство, злоба и ненавист,
Колебају душу нашу за живота,
А кад њина бурна играњка престане,
Тада ми већ нисмо више ми. Од целог
Човека остаде само тело, да се
С' њиме гоји земља к'о и с' мртвим биљем.

(Стражар улази).

Стражар.

— Светла круно ту су старешине. Народ
Бугарски те чека на дворани.

Урош.

Нека
Уђу старешине. Позови ми за тим
Мога духовника. (Стражар излази).
(Улазе старешине).

Први старешина.

Милост краљу за нас.

Други старешина.

Милост за наш народ.

Трећи старешина.

Кукавни смо скупа
Без твоје милости.

Урош.

Није мене срчба
Допратила амо, да потлачим земљу
Мога сународа; не, челична дужност
Брата и човека, да оперем љагу
Мојој сестри с' чела, а злобној клевети
Да раздерем густу копрену са лица,
Догони ме до вас старешине. Ево
Тело вашег краља мртво: није њега
Оборио челик српскога зловољства,
Није! Он је мор'о пасти, тако шћаше
Божја правда. Да је послушао мене
Тога не би било. Сад је касно! Нос'те
Вашег мртвог краља међу народ, па му
Рец'те, нека од сад у спокојству дише:
Није он без главе, да га тлачи худо

Самовољство туђих освојача. Њему
У обрану живи законит' наследник,
Живи Александар, краљ бугарски;
Тако им реците: мир и љубав носи
Краљ Урош и Неда бугарском народу.

(Главари износе тело Михаилово).

Неда.

Мили брате, мудри владаоче,
Хвала на милости, што поклони данас
Мом' народу.

(Калуђер улазн).

Калуђер.

Светла круно.

Урош.

Арсеније,
Ти си врли монах: још врлији човек.
Верни слуга божји, ти си уз' твог краља,
Уз' твој народ свуда, где те зове дужност.

Калуђер.

Ваљда нисам коју пренебрего.

Урош.

Ниси,
С' тога желим, да ти пријатељство моје
И делом укажем.

Калуђер.

Ко уз тебе живи,
Награду не тражи. Ја сам монах.

Урош.

Зато,
Што не могу да ти златом окитим
Верна прса, за то сам наменуо теби
Други украс, сходан за монаха. Слушај:
Заверих се с' Недом, полазећи у бој,
Да ћу за победом уздигнути олтар
Моме спаситељу. Сад је дошло време,
Да одржим завет. — Арсеније теби,
Поверавам дело, за ме' најсветије!
Тражи сходно место, где влада тишина,
Кад га нађеш, шаљи по зидаре, нека
Дижу горостасан храм у славу божју.
Док то чиниш, немој да ми штедиш злато;
Али штеди време — ми смо људи смртни.

Калуђер.

Милостиви краљу! Ко у бурно доба
Кад мач влада, таква дела мира гради,
Тај до века живи.

Урош.

Онда ваља оба
Да живимо: ту ти награду даривам
Слуго божја, мислим за тебе достојну.
Пођи те сагради дело, да га зоре
Најзадњи потомци мога рода. Усред
Кубета урежи златни слови име
„Дечани," а твоје, првог игумана
Ја ћу уписати.

(Чује се с' поља вика: „живио краљ Урош; живио краљ Александар и т. д.).

Калуђер (пружа руку одкуд вика).

Дични сине рода,
Нашто моја хвала, кад те цео свет хвали?

(Излази).

Урош.

А ти Недо?

Неда.

Ја те љубим као и до сад.

Урош (грли је).

Љуби мила сејо; која жена љуби,
Та је окићена неувелим цвећем.
Благо оном који само за то живи.
Да другога љуби.

(Застор пада).

8 40 5297/7

НА ЗНАЊЕ.

У трговини **Стеве Ратковића** у Новоме Саду, у **главној књижарници српској** у Београду, и у **академијској књижарници** у Загребу — може се добити:

ЗБОРНИК ПОЗОРИШНИХ ДЕЛА.

ИЗДАЊЕ УПРАВЕ СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА у Новоме Саду.

Од тога зборника изашли су до сад ови комади:

I. **Демон**, повест и алегорија у три раздела, од дра Милана Јовановића. Цена 30 новчића.

II. **Школски надзорник**, шаљива игра у једном чину, од Косте Трифковића. Цена 20 новчића.

III. **Шаран**, шаљива игра у једном чину, од дра Јована Јовановића („Змаја"). Цена 20 новчића.

IV. **Честитам**, шала у једном чину, од К. Трифковића, и

Француско-пруски рат, шаљива игра у једном чину, од истога. **Цена 30 новчића.**

V. **Краљева сеја**, драма у четири чина, од дра Милана Јовановића. **Цена 50 новчић.**

На скоро ће изаћи:

VI. **Максим Црнојевић**, трагедија у 5 чинова, од дра Лазе Костића, за представу удесио А. Хаџић.

Српска нар. задр. штампарија у Н. Саду 1872.

I 1340

ЗБОРНИК ПОЗОРИШНИХ ДЕЛА.

СЪЕСКА ЧЕТВРТА.

КРАЉЕВА СЕЈА.

ИСТОРИЈСКА ДРАМА У 4 ДЕЛА.

НАПИСАО

ДР. МИЛАН ЈОВАНОВИЋ.

У НОВОМЕ САДУ,

ИЗДАЈЕ УПРАВА СРП. НАР. ПОЗОРИШТА.

1872.